AVRUPA HUNLARI ve AVRUPA HUN TÜRKÇESİ

Dil ve tarih - coğrafya, arkeoloji, kültür - uygarlık, iktisat, tarım, ticaret

Dr. Yusuf Gedikli

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1624
KÜLTÜR SERİSİ: 920

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-036-4

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

Yayınevinin Notu: Eserde yazarın imlasına uyulmuştur.

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Oğuzhan Murat Öztürk

Kapak Görseli: Mór Than'ın *The Feast Of Attila* (Attila'nın Ziyafeti) 1870 tablosu.

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ.SAN.VE.TİC.A.Ş
Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk.
Güven İş Merkezi Nu:6/13, Bağcılar-İstanbul
Sertifika Numarası: 20699 Tel: (0212) 446 05 99

İstanbul- 2021

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Yusuf Gedikli: Türkolog, dil bilimci Dr. Yusuf Gedikli, 1954 yılında Trabzon'un Akçaabat ilçesinin Kuruçam köyünde doğdu. 1980'de Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirdi.

Türk dil ve lehçeleri hakkındaki çalışmalarıyla tanındı. Türk kavim, boy, yer, kişi, unvan adlarının köken ve anlamları üzerinde çalıştı. Bu hususta ki en önemli makalelerinden biri 23 - 25 Mayıs 2006'da Bakü Türkoloji Konferansına sunduğu "Ting-ling, Tiele, Teleüt, Töles, Telengit, Telenggit, Kil, Kiş, Kemek, Heftalit, Talış, As, Az, Aors, Wu-sun (Usun), Ti ve sair Türk kavimlerinin etimolojileri yahut kürk hayvanlarının adlarıyla anılan Türk etnonimleri"dir (*Türk Dünyası Araştırmaları*, 2006, Sayı: 163, s. 27-60).

"Hun Türkçesi üzerine araştırma ve incelemeler" başlığıyla 30'a yakın makale yayımladı. Hun, Göktürk, Bulgar Türkçesine ait kişi ad ve unvanlarının birçoğunu çözme başarısını gösterdi. Bunların her biri Türkolojide ve dil biliminde çığır açtı. 2105'te en önemli eseri olan *Dillerin Şifresi - Dillerin Kökeni ve Türeyişi*'ni yayımladı. Bu eserde ortaya koyduğu ocak yasası ve diğer bulgularla dillerin doğuşuna önemli katkılarda bulundu. Şu anda *Hint-Avrupa Dillerinin Köken Bilimine Giriş* ve *Türkçenin Köken Bilimi Sözlüğü* (1. cilt) adlı yapıtları basıma hazırdır.

İÇİNDEKİLER

Ön söz / 9

BİRİNCİ BÖLÜM
Avrupa Hunları (360-469) Hakkında Kısa ve Genel Bilgi / 11

İKİNCİ BÖLÜM
Hunların Türklüğü / 51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
Hun Devlet Öğretisi veya Hun Devleti Neden Çabuk Çözüldü? / 59

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
Hun Kültür ve Uygarlığı / 65

BEŞİNCİ BÖLÜM
Hunların ve Attila'nın Merkezi Neresiydi? / 79

ALTINCI BÖLÜM
Hunlardan Kalanlar / 91

YEDİNCİ BÖLÜM
Attila / 105

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Avrupa Hun Türkçesi **/ 125**

1. Avrupa Hunlarının Dili Hakkında İlk Çalışmalar **/ 125**

•

2. Avrupa Hunlarıyla İlgili Kişi Adları ve Kelimeler **/ 130**

•

3. Hun Boy Adları **/ 190**

•

4. Hunlardan Kalan Üç Yer Adı **/ 218**

•

5. Hun-Got Etkileşmesi ve Gotlarda Hun Kökenli Kişi Adları **/ 224**

•

6. Hun-Alan Etkileşmesi **/ 230**

•

7. Hun Türkçesinden Avrupa Dillerine Geçen Kelimeler **/ 231**

•

8. Türkçeden Avrupa Dillerine Geçtiğini Sandığımız,
Sonra Vazgeçtiğimiz Kelimeler **/ 234**

DOKUZUNCU BÖLÜM

Çağdaş ve Sonracıl Kaynaklarda Hunlar **/ 237**

EKLER

1. Avrupa Hunlarıyla İlgili Bazı Batı ve Doğu Romalı Kişiler Hakkında **/ 265**

•

2. Hun Savaşçılarının Türküsü **/ 271**

•

2. İtalya ve Makedonya'ya Bulgar Türklerinin Macaristan'dan Göçleri **/ 276**

Kaynakça **/ 283**

Dizin **/ 296**

ÖN SÖZ

Dünyanın en kalın tarih kitaplarından birinin, belki de birincisinin Türklere ait olduğunu söylemek abartı sayılmaz. Bu kalın tarih kitabının en önemli ciltlerinden birini Avrupa Hunları ve tarihleri oluşturur. Avrupa Hunları 360 - 469 arasında tam 109 yıl, Avrupa tarihinde birincil derecede rol oynamışlardır.

Bu eseri kaleme almaktaki amacımız Avrupa Hun tarihini anlatmak değildir. Böyle eserler zaten mevcuttur. Esas amacımız Hunların *dili* hakkında ayrıntılı bilgi vermektir. Yalnız bundan önce Hunların tarihi, devlet öğretisi, kültür ve uygarlığı, yaşamı hakkında da bazı bilgiler vermek gerekti. Böylece kitabımız düşündüğümüzden farklı olarak büyüdü, dokuz bölüme ulaştı.

Birinci bölüm Hun tarihi ve tarihsel coğrafyasıyla ilgilidir. Kısa, fakat önemli bilgiler vermek arzulanmıştır.

İkinci bölümde Hunların Türklüğü irdelenmiştir.

Üçüncü bölümde Hun devlet öğretisi üzerinde durulmuştur.

Dördüncü bölüm Hun yaşayışına, kültür ve uygarlığına ayrılmıştır. Bu bölümde göçebe ekonomisi, iktisat, tarım, ticaret, dokumacılık, yargı vb. konular incelenmiştir.

Beşinci bölümde Hunların ve Attila'nın merkezi sorunu ele alınmıştır. Bu bölümde bir *uzaklaşmaya* yer verilmiştir (Eskiler buna *istitrat* derlerdi; Azerbaycan'da *söz arası* diyorlar).

Altıncı bölümde Hunlardan kalan arkeolojik eserler ve kültürel etkiler, izler konu edinilmiştir.

Yedinci bölüm doğrudan doğruya Attila'ya tahsis edilmiştir.

Sekizinci bölüm yapıtın en önemli saydığımız kısmı, yani *dil* bölümüdür. Bu bölümde Hunlara ait kişi, boy, yer, ırmak adları hakkında ayrıntılı, ikna edici bilgiler verilmiştir. Gerçekte bunlar daha önce yayımladığımız "Hun Türkçesi üzerine araştırma ve incelemeler" başlıklı uzun, geniş, ayrıntılı, inandırıcı makalelerimizin daha kısa biçimleridir.

Çözümlerimizin bazılarının doğru ve kesin olduğuna inanıyoruz. Eskam, Atakam, Karaton, Kréka ~ Cerca ~ Creca, Bleda, Ellak, Dengizik, Ernak, Var, Hunnivar vb. bunlar arasındadır. Özellikle Attila'nın hanımefendisinin unvanı olan *Körk, en önemli çözümlerimizden biridir.

Son bölüm olan dokuzuncu bölümde Hunlar hakkında çağdaş ve sonracıl kaynaklardan alıntılara yer verdik. Bunlarla Hunları çağdaşlarının ve sonracıl kaynakların gözünden anlatmak istedik. Bu kayıtlar aynı zamanda Avrupalı ve Ortadoğulu tarihçilerin Hunlara bakışını da yansıtmaktadır.

Kitabımızın sonuna *Türk Dünyası Araştırmaları* ve *Yom* dergilerinde yayımlanan "Hun Türkçesi üzerine araştırma ve incelemeler" başlıklı uzun, kandırıcı, ikna edici 26 adet makalemizin Avrupa Hunlarıyla ilgili olanlarını da eklemek istedikse de, sonradan vazgeçtik. Bunları ayrı bir kitapta toplamayı uygun gördük.

Olaylara tahlilci yaklaştık, neden - sonuç ilişkilerine değindik, yer yer karşılaştırma metodunu uyguladık; yorum yaptık, fikir yürüttük. Kısaca okur bugüne değin okuduğu Avrupa Hunlarıyla ilgili kitapların en farklısını, en yararlısını elinde tutmaktadır desek yanlış olmaz.

Bu, Hunlarla ilgili ilk kitabımızdır. Bundan sonra *Kafkasya Hunları ve Kafkasya Hun Türkçesi*, *Akhunlar ve Akhun Türkçesi*, *Asya Hunları ve Asya Hun Türkçesi* adlı eserlerimizi yayımlamak istiyoruz. Böylece 4 büyük Hun - Türk öbeğini başlıca dil ağırlıklı olmak üzere kısa tarih, coğrafya, kültür ve uygarlık açısından incelemeyi hedefliyoruz.

Kitabımızı yazarken dilimizin eski olduğunu fark ettik ve dilimizi yenileştirmek gereğini duyumsadık. O yüzden bazı eskicil ve yeni kelimeler kullandık. Bunların anlamlarını parantez içersinde verdiğimiz için okura güçlük çıkarmadık. Dilden hiçbir kelime atılamayacağını ve dil konusunda sentezci olduğumuzu her fırsatta belirtiyoruz.

Metinde çok geçen kimi yabancı özel adların yazılışlarıyla birlikte okunuşlarını da verdik. Böylece birçok insanı zor durumda bırakan yabancı özel adların nasıl okunacağı sorununu ortadan kaldırdık; daha zevkli ve kesintisiz bir okuyuş sağladık (ok. kısaltması *okunuşu*, yaz. kısaltması *yazılışı* demektir).

Eserimizin Türkolojide özellikle dil alanında büyük bir boşluğu dolduracağına, birçok yanlışı düzelteceğine, tereddütlü hususları açıklığa kavuşturacağına, kısaca Türkolojide bir dönüm noktası olacağına inanıyoruz.

Dr. Yusuf Gedikli
İstanbul, 16 Temmuz 2020

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA HUNLARI (360 - 469) HAKKINDA KISA VE GENEL BİLGİ

Bu kısımda Hun tarihi hakkında kısa, fakat öz bilgi vermeyi gerekli ve yararlı gördük. Bu nedenle Avrupa Hun tarihiyle ilgili yapıtları okuduk. Bazı tarihlerde sabitlik olmadığını gördük. Mesela Artamonov'da Attila'nın 454'te, Dengizik'in 468'de öldüğü yazılır. Gerçekte Attila 453'te, Dengizik 469'da ölmüştür. Bazı yerlerde Rua'nın 435'te öldüğü kaydedilir. Halbuki 434'te ölmüştür. Priskos'un elçilik seferi 448 veya 449 şeklinde iki tarihle belirtilir. Elizabet Tompson'a (yaz. Elizabeth Thompson) göre doğru tarih 449'dur.[1] Birincil kaynaklar elimizde olmadığı için bunların kimilerini dakikleştiremedik. Bununla birlikte bir, iki yıllık fark göstermelerine karşın bu tarihler yine de bir fikir vermektedirler.

Avrupa Hunlarıyla ilgili birincil kaynaklar maalesef Türkçeye çevrilmemiştir. Josef dö Ginyi'nin (yaz. Joseph de Guignes, 1721 - 1800), 1756 - 58'de yazdığı alanında ilk olan, önemli ve ünlü eseri bile Türkçeye Hüseyin Cahid [Yalçın] tarafından ancak 167 yıl sonra çevrilmiş, 1923 - 25 arasında 8 cilt halinde "Oğlumun kütüphanesi" serisinden İstanbul'da basılmıştır. Eser 1976 - 77'de *Büyük Türk Tarihi* adıyla Selahattin Alpay başkanlığında bir kurulca Latin abecesine çevrilerek yayımlanmıştır (Türk Kültür yayınları). 2018'de Erol Kılınç tarafından yeni bir baskısı daha yapılmıştır (Ötüken n., 3 c., İstanbul 2018). Yapıtımızda son baskıyı kullandık. Halbuki bu yapıt 1756'da çıkışından sadece ve sadece 14 yıl sonra, 1770 - 71'de Almancaya çevrilmişti.[2] Aynı şekilde Hammer'in (1774 - 1856) ünlü Osmanlı tarihi daha Hammer hayattayken Fransızcaya çevrilmişti.

---

[1] Elizabeth A. Thompson, *Hunlar*, çev. M. Sibel Dinçel, Phoenix y., Ankara 2008, s. 132.

[2] Gyula Németh, "Notlar ve Bibliyoğrafya", *Attila ve Hunları*, çev. Şerif Baştav, 2. b., AÜDTCF y., Ankara 1982, s. 231.

Birincil kaynaklardan sadece Priskos'un yapıtı tam olarak Türkçeye çevrilmiştir. A. Marselinus'un (yaz. Marcellinus) yapıtının çevirisi için 2019 yılını beklemek gerekmiştir. Jordanes gibi temel ve başka birçok yazarın ikincil eserleri Türkçede yoktur. Bunların bir an önce Türkçeye kazandırılması gereklidir (Bizim yabancı dilimiz iyi olmadığı için bu alanda bir şey yapamadık. Şayet büyük batı dillerinden birini yetkin şekilde bilseydik, bunların tümünü Türkçeye çevirecektik. Artık bunu Türk gençlerinden bekliyoruz).

1. Hun adı

Önce Hun adı üzerinde duralım: Avrupa Hunları Asya Hunlarının bir koludur. Çinlilerin Hiung-nu (çağdaş Çince okunuşu Şiung-nu) dediği Asya Hunlarının gerçek adı çok tartışılmıştır. Diğer halklar bu kavmi genelde Hun ve bu sözün çeşitlemeleriyle tanırlar. Hun adının aslı Khun'dur (< *Kung). Bunu dilci Henning'in bulduğu bir Soğut mektubunda geçen Khun adından biliyoruz. Mektup 311'de Çin başkenti Lo-yang'ın Khun veya Khonlar tarafından düşürüldüğünden söz eder ve Hun adının varlığını belgeler. Bir makalemizde etraflı olarak incelediğimiz üzere Türkçe aslı *Kung olan Hun kavim adının anlamı "güçlü, kuvvetli"dir.[3] Bu konuda daha geniş bilgi için Hun adı hakkında gösterilen makalemiz okunmalıdır.

Diyonisyus Perigetes (yaz. Dionysius Periegetes) 2. yüzyılın ikinci yarısında bu Hunların adını **Ounnoi**[4], Batlamyus **Khoúnoi** (χούνοι) olarak kayıtlar.[5] Her ikisi de Yunanca yazmışlardır.

Grekler standart olarak **Oúnnoi** (Οὔννοι) yazarlar.[6] Bu yazım baştaki *h-* sesinin yutulduğunu gösterir. *h-* ise genelde k- >

[3] Yusuf Gedikli, "Hun Türkçesi Üzerine Araştırma ve İncelemeler - 5 : Hsiung-nu ~ Hun ~ Kun kavim adının köken ve anlamı", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Temmuz - Ağustos 2007, Sayı: 169, s. 129-146.

[4] V. L. Gukasyan, "Azerbaycan Dilinin Teşekkül Tarihine Dair Geydler", aktaran Nilay Demir, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Ağustos 1984, Sayı: 31, s. 112. / Makalenin orijinali "V. L. Gukasyan, "Azerbaycan dilinin teşekkül tarihine dair geydler" başlığıyla *Azerbaycan Filologiyası Meseleleri* (Bakü 1988) başlıklı kitabın 35-62. sayfaları arasında yayımlanmıştır.

[5] Denis Sinor, "Hun Dönemi", çev. Mete Tuncay, *Erken İç Asya Tarihi*, derleyen Denis Sinor, İletişim y., İstanbul 2000, s. 247.

[6] Sinor, s. 248.

İKİNCİ BÖLÜM

HUNLARIN TÜRKLÜĞÜ

Hunların Türk olduğu *kesindir*. Bu karara şu gerekçelerle varıyoruz:

1. Tarihsel bilgi ve belgelerle

Önce tarihsel bilgi ve belgeler bizi böyle bir sonuca ulaştırmaktadır. Bunları yukarıda anlattık. Ligeti'nin dediği gibi "Bütün ihtimaller Avrupa Hunlarıyla Asya Hiung-nularının aynı olduğu lehine konuşmaktadır."[1]

2. Dil verileriyle

İkinci önemli kanıt dil verileridir. Hunlardan kalan kişi, boy, yer ve ırmak adları *çoğun* Türkçedir. Bunlar ilgili bölüm olan *sekizinci bölümde* verilecektir. *Ol* nedenden burada üzerinde durmayacağız.

3. Sosyal ve etnografik verilerle

Bunlar da Hunların Türk olduğuna kuşku bırakmamaktadır. Şöyle *kim*:

3.1. Yas alametleri

6. yüzyıl Got tarihçisi Jordanes, Priskos'a (410 / 420? - 472?) dayanarak Attila'nın ölümünde Hun süvarilerinin Attila'nın naaşının olduğu çadırın etrafında savaş oyunları oynadıklarını, Hun erkeklerinin saçlarını kestiğini, yüzlerine yaralar, çizikler açtığını yazar.

Bunların hepsi eski Türk gelenekleridir. W. Eberhard (1909 - 1989), Göktürklerin ölünün çadırı etrafında at koşturduklarından

---

[1] Németh, "Hunların Dili", *Türk Dili Belleten,* s. 106. / "Hunların Dili", *Attila ve Hunları,* s. 187-194.

söz eder.[2] 576'da İstemi Kağanın yas törenine katılan Doğu Roma elçisine yüzünü bıçakla yaralaması söylenmiş ve elçi bu uyarıya uymuştur. Bugünkü *kan yaş akıtmak (dökmek)*, *kanlı gözyaşı* deyimleri bu gelenekten doğmuştur.

682'de Kuzey Kafkasya Hunlarında "bıçak veya hançerle yanaklarını, el ve ayaklarını çizip kan akıtma" geleneği tespit edilmiştir.[3]

Oğuzlarda ölüm veya tutsaklık sonunda obalara *kara şiven* girer, herkes derin bir yasa bürünür, yiğit beyler, alplar böğürü böğürü ağlar, kadınlar saçlarını başlarını yolar, yüzlerini yakalarını yırtar, ayakkabılarını çıkarırlardı. Erkekler börklerini veya baş giyimlerini çıkarıp yere çalarlardı. Ak çıkarılır, kara giyilirdi. Oğuz alpları öldükleri takdirde atlarının boğazlanıp yuğ aşlarının verilmesini vasiyet ederlerdi. Göktürklerde ölü atıyla gömülürdü, 10. yüzyıl Oğuzlarında ölenin atı kesilip yenirdi. Bu gelenekler Göktürklerden Osmanlılara değin sürmüştür.[4]

Aydınoğlu Mehmed Bey ölünce aile efradı yedi gün matem tutup saçlarını kesmişti. Diğer beyliklerde de benzer gelenekler vardı. Elbiseyi ters giyip başı açmak da gelenekler arasındaydı.[5]

Saçlarını çözüp ağlamak Yunus Emre'nin (1240 - 1320) bir ilahisinde şöyle geçer:

Karlı dağların başında
Salkım salkım olan bulut
Saçın çözüp benim için
Yaşın yaşın ağlar mısın?[6]

Türklerde kadınların uyması ve uygulaması gereken adetler de vardır. Yas belirtisi olarak saçları kesmek, saç bağlarını veya beliklerini çözmek, saçları dağıtmak bunlar arasındadır.

---

[2] Wolfram Eberhard, "Çin Kaynaklarına Göre Türkler ve Komşularında Spor", *Ülkü*, Mayıs 1940, c. XVI, Sayı: 87, s. 214.

[3] Kalankatlı Moses, *Alban Tarihi*, s. 223.

[4] Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri - Boy Teşkilatı - Destanları*, TDAV, İstanbul 1992, s. 298. vd.

[5] İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, 4. b., TTK, Ankara 1988, s. 200.

[6] Nihad Sami Banarlı, *Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı*, Lise I, Remzi k.e., İstanbul 1981, s. 70.

Dede Korkut'un 3. boyunda "… yakasını yırtdı, acı tırnak ağ yüzüne aldı çaldı, güz alması gibi al yanağını yırtdı" vb. ifadeler vardır.

W. Radloff (1837 - 1918), Kazaklarda ölüyü gören kadın ve akrabaların "ulumaya benzer bir sesle ağlamaya başladıklarını, kadınların iğnelerle yüzlerini parçaladıklarını, saçlarını yoldukları-nı" belirtir.[7]

Irak - Kerkük Türklerinde kadınların ölü için yas tutarken saç baş yolma adetleri vardır.[8] 21 Aralık 1966'da dedem Osman Sarıtaş'ın ölümünü *yarlıganmış* (rahmetli) anneme haber verdiğim zaman, annem başını açmış, saçlarını çözmüş ve ağlamaya başlamıştı.

D. Sinor, Attila'yı gömme töreninin "kesinlikle İç Asya gömme töreni özelliklerini taşıdığını" bildirir.[9]

3.2. Gömüden önce yemek şöleni

Jordanes, yine Priskos'a dayanarak Attila'nın gömülmesinden önce yemek şöleni verildiğini, buna **strava** denildiğini yazar.[10] Türklerde böyle bir gelenek vardı. 359'daki Diyarbakır kuşatmasında Hunsu Türkleri hükümdarının oğlu ölmüştü. Hunsular katafalka koyulan prensin yasını tutmuş, ağıtlar söylemiş ve "ziyafetler çekmişlerdi."[11] Buradaki ziyafetlerle *strava*'nın hiçbir farkı yoktur.

Gördüğümüz gibi yemek, gömme işleminden önce yenmiştir. A. İnan "İptidai devirlerde aş (yemek) doğrudan doğruya ölünün kendisine verilirdi" derken[12], *strava*'nın asıl manasını netleştirmiştir. Daha sonraları yemek eşe dosta, kavim kardaşa verilmeye başlan-mıştır. Başka söyleyişle yemek eylemi gömüden sonraya kaymıştır.

Strava (ölümden sonra, gömüden önce aş yemek veya vermek) Türklerin yuğ geleneğiyle hemence aynıdır. Yalnızca *strava*'da yemek

---

7 Wilhelm Radloff, *Sibirya'dan*, çev. Ahmet Temir, MEB, İstanbul 1994, c. 2, s. 271.

8 Atâ Terzibaşı, *Kerkük Hoyratları ve Manileri*, Ötüken n., İstanbul 1975, s. 477.

9 Sinor, "Hun Dönemi", s. 272.

10 "Attilâ'nın Mezarı", *Türk Ansiklopedisi*, c. 4, s. 203. / Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, s. 106.

11 Marcellinus, *Roma Tarihi*, s. 211.

12 Abdülkadir İnan, *Makaleler ve İncelemeler*, TTK, Ankara 1968, s. 122.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HUN DEVLET ÖĞRETİSİ VEYA HUN DEVLETİ NEDEN ÇABUK ÇÖZÜLDÜ?

1. Hun devlet öğretisi

Hun devlet öğretisi (doktrin) merkeziyetçi değil, merkezkaç bir yapıya sahipti. Başka deyişle Hun imparatorluğu gevşek bir federasyon, hatta konfederasyondu. Şayet Hunlar merkezî bir devlet kurmak isteselerdi, elbette bunu başarır ve iki Roma da buna karşı duramazdı.

A. Marselinus, Hunlar hakkında şöyle bir saptamada bulunur:

> Hunlar hiçbir kralın sınırlamasına bağlı değildir, kendi önemli adamlarının düzensiz yönetimiyle yetinirler ve onların önderliğinde her türlü engeli aşarlar.[1]

Bu saptamaya ve tarihsel olgulara esaslanan Denis Sinor (1916 - 2011), Hunların merkezî bir yapıdan ve planlamadan yoksun olduğunu söyler.[2] Bizce bu fikir kısmen doğrudur. Doğru olan yanı Hunlarda merkezî yapının olmamasıdır. Yalnız merkezî yapının olmaması yetenek yoksunluğundan değil, onlarca kabileyi bir arada tutmak için bilinçli olarak uygulanan bir yöntemden ötürüdür. Yani bir tercihtir. Yöntemin yanlış olduğu söylenebilir. Ancak Hunların yönetim yeteneğinden yoksun oldukları söylenemez. Zaten Marselinus da Hunların "onların [şeflerin] önderliğinde her türlü zorluğu (engeli) aştıklarını" söylerken bunu dolaylı olarak anlatmış oluyor.

Merkeziyetçi yapının eksikliğini Kuman Türklerinde de görürüz. Herkes kendi başına, özgür kalmak isteyince merkezkaç bir

---

[1] Sinor, "Hun Dönemi", s. 250.

[2] Sinor, s. 250.

durum ortaya çıkıyor ve devlet mekanizması, devlet örgütlenmesi oluşamıyor. Yani aşırı özgürlük, toplumun dağılması ve giderek yok olmasıyla sonuçlanıyor. Eski Yunan'da da böyleydi. Şu farkla ki, Eski Yunan'da özgür olan boylar değil kentlerdi ve halk yerleşikti.

2. Hun devleti neden çabuk çözüldü?

Hunlar güçlü bir devlet kurmuş, her tarafa korku salmışlardı. Çok güçlü olan Hun devleti Attila'nın ölümünden kısa bir süre sonra neden çöktü? Bu çöküşün sebepleri nelerdir?

1. Söylediğimiz üzere Hun devlet öğretisi merkeziyetçi değil, merkezkaç bir yapıya sahipti. Güçlü olunduğunda hiçbir sorun yaratmayan bu durum, devlet zayıflamaya başladığında başlı başına bir sorun olmuştur. Eğer merkezî bir yönetim olsaydı, Hun devleti tabi ki daha uzun yaşar, kısa zamanda, kolayca dağılmazdı. Belki bugün bile devam ederdi. Üstelik Bulgarların 463 - 65'teki gelişi Hun-Türk nüfusunu arttıracaktı. Kısaca Hun devletinin çabuk dağılmasının baş nedenlerinden biri, devletin merkeziyetçi değil, merkezkaç bir yapıya sahip olmasıdır.

2. Hun devletinin kısa zamanda ve kolayca yıkılmasına Hun Türklerinin nüfus azlığı da neden olmuştur. Nüfus azlığı Bulgar Türk devletinin Slavlaşmasının, Avar Türk devletinin yıkılmasının da başlıca nedenlerindendir. Bu üç Türk kavmi (Hun, Bulgar, Avar) örgütlenme ve askerlik yeteneğine karşın, başka deyişle devlet kurmalarına karşın, devletlerini ve Türklüklerini sürdüremediler. Hun ve Avar devletleri yıkıldı. Sadece Bulgar devleti Slavlaşarak bugüne erişti.

Gumilev, Hunların başlangıçta, yani 158'de İdil - Yayık arasına geldikleri vakit 20 - 30 bin savaşçıya sahip olduklarını, yanlarında pek az Hun kadını olduğunu, göçü 1.000 (bin) günde, yani yaklaşık 3 yılda tamamladıklarını tahmin eder.[3]

Ahmet Temir (1912 - 2003), Avrupa Hunlarının birdenbire yok olmasını ya Hun unsurunun az olduğuna, ya da Hun unsurunun Bulgarlardan teşekkül ettiğine yorar.[4] Doğrusu hem Hun nüfusunun

---

[3] Gumilëv, *Hunlar*, s. 551, 556.

[4] Ahmet Temir, "Hunların Dili", *12. Türk Tarih Kongresi*, 12-16 Eylül 1994, c. 2, s. 243-246.

azlığı, hem merkeziyetçi bir yapıya sahip olmamalarıdır. Bulgarlar Hun devletinin içinde yer almıyorlardı. Sahneye devletin son ve zayıf zamanlarında, en erken 463'te dahil olmuşlardır. 6 yıl sonra, 469'da Hun devleti ortadan kalkmıştır.

3. Yukarıdaki iki sebebe, yani merkezkaç yönetim ve nüfus azlığına göçebe yaşam tarzını da eklemek gerekir. Göçebe yaşam tarzı özgür bir yaşamdır; ancak her şeyin olumlu, olumsuz yönü olduğu gibi göçebe yaşam tarzının da olumsuz bir yönü vardır: Göçebe yaşam tarzında insanlar toprağa bağlanmaz, bağlanamaz. Böyle olunca bireyler tespih taneleri gibi öteye beriye dağılmakta, saçılmakta, katıldıkları toplumların içinde erimekten kurtulamamaktadırlar. Hunlar, Sabarlar, Avarlar, Peçenekler, Kumanlar ve ötekiler eğer toprağa bağlı yaşasaydılar, bu Türk halklarının bir kısmı, sayıca az da olsa bugüne ulaşırdı. Tıpkı Gagavuzların ulaşması gibi.

4. Göçebe yaşam tarzının bir dezavantajı da yazı yazmaya olanak tanımamasıdır. Hunlar askerlikten başka mesleği sevmedikleri için (bilmedikleri, yapamadıkları için değil) yerleşik hayata geçmemiş, geçememiş, dolayısıyla yazılı kültürleri de olmamıştır. Bu tür gereksinmeler için egemenlikleri altında bulunan yabancı kavimlerden kişileri çalıştırmışlardır (Attila'nın Romalı, Yukarı Mozyalı *yazmanlarını* hatırlayalım). Hunlar kendilerine gereksinme duyulan veya kendilerinin uygun bulduğu yerlere, işlere (tabi ki askerlik işlerine) girmiş, dağılmış; geniş coğrafyalarda yaşayan onlarca halkın arasında sessiz sedasız, yavaşça eriyip yok olup gitmişlerdir.

3. Hun savaş öğretisi ve stratejisi

Hunların savaş öğretisi sürekli hareket, sürekli saldırı, gerektiğinde süratle geri çekilmek olarak özetlenebilir. Hunlar savaş öğretileri icabı kale yapmaz, kale savunmaz; kale almak için zaman yitirmezlerdi; onların aceleleri vardır. Bu öğreti onlara ataları olan Asya Hunlarından intikal etmiştir. Galya'daki bazı kaleleri kuşatmaları ile Kuzeydoğu İtalya'daki Akila kuşatması istisnadır. Gumilev, Hunların kale almadığını belirtirken gayet haklıdır.[5]

[5] Gumilëv, *Hunlar*, s. 587.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HUN KÜLTÜR VE UYGARLIĞI

1. Hunların yaşamı

Hunların yaşamı savaştı. Savaş onların yaptığı en iyi işti. Hayatlarını savaşla kazanıyorlardı. Bir nevi lejyonerlerdi; yani profesyonel askerlerdi. Kim para verir, kim yiyim giyimlerini sağlarsa ona hizmet ederlerdi. Pek çok defa Batı Roma'nın hizmetinde savaşmışlardı. Yukarıda Hunların Batı Roma'ya ne kadar yardımcı olduklarını gördük. Roma'ya isyan edenlerin safında da savaşmışlardı. Ermanerich'in yerini alan Vithimiris de ücretli Hun askerlerine yer vermişti.[1]

Tabi ki bütün işleri savaş olamazdı, olmamıştır da. Hun toplumunda da kadınlar, çocuklar, yaşlılar vardı. Doğumlar, ölümler, hastalıklar, evlenmeler vardı. Gelenekler, görenekler vardı. Demek istediğimiz savaş dışında Hunların da sosyal, kültürel, iktisadi vb. bir yaşamlarının var olduğudur.

Çok bol olmayan kaynaklardaki bilgileri topladığımızda Hunların savaş dışındaki yaşamları hakkında yine de epey bilgi sahibi oluyoruz. Bu bölümde birincil kaynaklardan Hun kültür ve uygarlığı hakkında bilgiler aktaracağız. Bunlardan çıkardığımız ve diğer kaynaklardan edindiğimiz bilgilerle Hunların hayatlarını aydınlatmaya çalışacağız.

2. Amiyanus Marselinus'a (330 - 400) göre Hunlar

A. Marselinus 390'larda yazdığı yapıtında Hunlar hakkında türlü bilgiler verir. Yazar Hunlarla karşılaşmamıştır. İşittiklerine yazıya dökmüştür (Rakamlar paragrafları gösterir. Bu, o zamanların yazım tarzıdır):

---

[1] Sinor, "Hun Dönemi", s. 250.

II. Hunların, Alanların ve Asyalı İskitlerin diğer kabilelerinin evleri ve gelenekleri üzerine

1. Öte yandan, daha önce görülmemiş yangınlarla her yeri yerle bir etmiş bütün bu yıkımın ve Mars'ın hiddetinin çıkardığı muhtelif felaketlerin tohumunun ve kökeninin şu sebepten kaynaklandığını bulduk. Buz tutmuş okyanusun yanındaki Azak denizinin ötesinde yaşayan ve eski kaynaklarda kendileri çok az bilinen Hunların halkı vahşilik konusunda her türlü aşamayı geçer.*

2. Zira buradaki çocukların yanaklarına, zamanı geldiğinde çıkan saçları uzadığında buruşuk yara izleriyle durdurulsun ve tıpkı hadımlar gibi herhangi bir sakal ve güzellik olmadan büyüsünler diye, doğdukları andan itibaren demirle derin bir şekilde iz açılır.** Bütün Hunlar derli toplu ve kuvvetli uzuvlara ve kalın boyunlara sahiptir ve öylesine acayip ve biçimsizlerdir ki bunların iki ayaklı yaratıklar veya baltayla kaba bir şekilde kütük gibi yontulmuş, köprü yaparken kullanılan parapetler olduğunu sanırsınız.

3. Ne kadar nahoş olsa da bunların insan şeklinde olmasına karşın yaşam şekilleri öylesine serttir ki ne ateşe, ne de tatlı yiyeceklere ihtiyaç duyarlar; sert bitkilerin köklerini ve uyluklarının arasına ve bineklerinin sırtlarına koydukları ve böylece az da olsa ısıtarak pişirdikleri artık hangisi olursa olsun hayvanların yarı çiğ etlerini yerler.

4. Asla herhangi bir yapıyla korunmazlar ve bunlardan tıpkı günlük kullanımdan tamamen ayrı olan mezarlar gibi kaçınırlar. Zira bu insanlarda, damı saz saman ile örtülü kulübelere rastlamak mümkün değildir. Fakat, dağlar ve ormanlardaki geniş alanlarda gezinerek daha beşikten itibaren soğuğa, açlığa ve susuzluğa katlanmaya alışkın hâle gelirler. Kendi evlerinden uzaktalarsa, hayatî bir zaruret olmadıkça bir eve girmezler; zira bir çatının altında kaldıkça kendilerinin güvende olmadığını düşünürler.

5. Keten kıyafetlerle veya tarla farelerinin keçelerinden yapılmış yamalarla giyinirler; evlerinin içinde farklı, dışarıda farklı kıyafetler de giymezler. Fakat bir kez boyunlarını soluk renkli bir tuniğe geçirdiler mi bu kıyafet uzun süreli kullanımdan ötürü artık çürüyüp paçavra

---

* Hunlarla ilgili diğer kaynaklar için bkz. *Zos*. IV. 20; *Hist*. *Eccl*. VI. 37; *Agath*, 5. 11. (Çevirmenin notu).

** Karşılaştırma için bkz. *Avit*. 243. (Çevirmenin notu).

BEŞİNCİ BÖLÜM

HUNLARIN VE ATTİLA'NIN MERKEZİ NERESİYDİ?

1. Hunların ve Attila'nın merkezi neresi olabilir?

449'da Priskos ve Hun elçileri birlikte seyahat ederek önce Sofya'ya varmışlardır. Priskos Sofya'nın iyi yürüyen bir yaya için İstanbul'dan 13 günlük uzaklıkta olduğunu söyler.[1] (Tahminimize göre Sofya yaya yolu o zaman yaklaşık olarak 650 kilometredir. Aşağıda üzerinde duracağız).

İki elçilik heyeti Niş yoluyla Tuna'ya varır. Buradan karşıya geçilir. Bu yer çok muhtemeldir ki Belgrad ile Tuna Demirkapısı arasındaki bölgedir. Başka bir yer olma ihtimali yoktur. Çünkü Demirkapı'nın doğusundan, yani Bazias'tan Orşova'ya (Osmanlı'da İrşeve) kadar olan Tuna nehri geçilmezdir. Belgrad'ın batısına gitmek içinse sebep yoktur. Priskos Hun heyetinin Tuna'yı aştıktan sonra 70 *stadyon* (13.4 kilometre, bir stadiyon 192 metredir) gittiklerini, bir yerde durduklarını kaydeder. Çünkü yanlarında bulunan Hun elçisi Edekon, gelişlerini Attila'ya haber verecektir. Priskos ve arkadaşları akşam yemeğini yerken Attila'nın huzuruna beklendikleri haberi gelir.

Burada şu noktalar önemlidir:

1. Demek ki her iki elçilik kurulu Tuna'dan çok uzaklaşmamış, en fazla 13.4 kilometre gitmişlerdir.

2. Edekon, Attila'yı nerede bulacağını çok iyi biliyordu ki aynı gün Attila'yı eliyle koymuş gibi bulmuştur.

3. Demek ki Attila çok uzak bir noktada değildi. Zira aynı gün akşam çağı Attila'nın ulakları Tuna'ya 13.4 kilometrelik mesafeye gelebilmişlerdir.

---

[1] *Grek Seyyahı Priskos (V. Asır)'a Göre Avrupa Hunları*, 8. fragman yahut s. 32.

4. Edekon ve Attila'nın ulaklarının aynı günde gidiş gelişlerine baktığımızda Hunların buraları avuçlarının içi gibi bildikleri açıktır.

5. Kişiler aynı günde atla gidip gelebildiğine göre Attila Tuna'dan en fazla 40 - 50 kilometre ırakta olmalıdır.

Priskos ertesi gün Attila'nın ulaklarının kendilerine kılavuzluk ettiğini ve saat dokuz civarında (öğleden sonra üçte, o zamanlar saat güneşin doğuşuyla başlardı[2]) Attila'nın çadırına vardıklarını söyler. Demek ki Tuna'ya 13.4 kilometre mesafeden Attila'nın çadırı yarım günde gidilebilecek bir yerdedir. Bu da en fazla 40 - 50 kilometre eder. Dönüşle 80 - 100 kilometre eder.

Priskosgil Attila'nın ordugâhına varınca sorgulanmış ve geri dönmeleri istenmiştir. Bunun sebebi suikast planının Edekon tarafından Attila'ya bildirilmesidir.

6. Bundan sonra elçi kurulu en az iki gün (belki 3 veya 4 gün, metinde açık işaret yok, her ihtimale karşı böyle söylüyoruz) Attila'nın geçici ordugâhında Attila ve Hunlarıyla birlikte kalmıştır. Sonra Attila'yla birlikte kuzeye gidilmiş ve elçilik kurulu kılavuzların uyarısıyla birden yön değiştirmiştir. Attila bir köye gidecek ve köyde Esca ~ Escam'ın kızıyla evlenecekti. Bu köyün ne kadar uzakta olduğu belirtilmiyor, ancak yakınlarda olduğunu düşünebiliriz. Esca ~ Escam'ın köyü Tuna'ya yakın bir yerdeyse bu şunu gösterir: Hun ileri gelenlerinin en azından bazıları Tuna'ya yakın yerlerde ikamet etmektedir. Herhalde ticaret, her iki Roma'ya yakın olmak ve benzeri olanaklardan ötürü Tuna'ya yakın olmakta yarar görülmüştür.

7. Priskos geniş bir ovadan sonra (gerçi o bölgeler hep ovalıktır!) Drecon (Dricca), Tigas, Tibisia ~ Tiphesas nehirlerinden gemilerle, daha küçük ırmaklardan sallarla geçtiklerini aktarır.[3] Bunlardan Tibisia ~ Tiphesas, Timiş ~ Temiş olabilir. Tiphesas'taki -b- > -ph- sesi *-m-*'ye dönüşebilir. Tigas da Timiş ~ Temiş'in kollarından veya Tuna'nın o civardaki kollarından biri olmalıdır. Geçtikleri köylerden ekmek yerine darı, şarap yerine *medus* (camum) içkisi ve yiyecek alırlar. Uzun bir yoldan sonra bir göl kenarında çadır kurarlar. Uzun yol ne kadar olabilir? Tutalım 50 - 70 kilometre olsun. Burada yağmura yakalanırlar ve köylüler tarafından konuk edilirler. Bu köy Bleda'nın

[2] Orkun, *Attila ve Oğulları*, s. 50.

[3] *Grek Seyyahı Priskos (V. Asır)'a Göre Avrupa Hunları*, 8. fragman yahut s. 38.

dul hanımının köyüydü. Az önce Escam'ın köyünün de bu civarlarda olması gerektiğini belirttik. Böylece bir Hun soylusunun daha bu civarda mülkünün olduğunu, belki ikamet ettiğini varsayabiliriz.

Priskos 9. fragmanda "Gerçekten muazzam nehirleri, yani Tysia (bugün Tisa ~ Tisza), Tibisia ve Dricca'yı aşarak bu yere (…), buradan içinde Attila'nın kaldığı uzakta olmayan köye geldik" der. 9. fragmandaki bu ifade Attila'nın ordasının Tuna'dan çok uzakta olmadığını göstermektedir.

Priskos bundan sonra yedi gün yol gittiklerini, kılavuzluk yapan İskitlerin (Hunların) emriyle bir köyde konakladıklarını bildirir. Attila'nın bu köye geleceği bildirilmiş ve her iki Roma elçisine Attila'yı izleme buyruğu verilmiştir. Bu noktadan sonra birkaç ırmaktan daha geçilmiş ve Attila'nın sarayına ulaşılmıştır. Attila'nın sarayının yanında Onegesyus'un sarayı ve hamamı vardır. Attila'nın asıl merkezinin burası olduğu sarayının büyüklüğünden, süslenmesinden ve Onegesyus'un hamamından bellidir. Priskos'un verdiği bilgilerden Attila'nın birçok sarayının bulunduğu anlaşılıyor (Buraya kadar dayandığımız kanıtları Priskos'un 8. fragmanından aldık).

Yedi gün yol gitmek dosdoğru, belli bir yöne gitmek değildir. Dağlar, tepeler, nehirler, ormanlar dolayısıyla yollar ister istemez dönemeçli, dolambaçlı olacaktır. Ayrıca günün her saatinde yol gidilmeyecektir. Yemek yenilecek, dinlenilecek, atlar yemlenecek, uyunacaktır. Bununla birlikte atla günde 70 - 80 kilometre gidilmesi mümkündür.

8. Bildiğimiz gibi bugünkü Belgrad'ın hemen doğusunda ve Tuna'nın güneyindeki Margus kentinin piskoposu Tuna'yı geçerek Hun soylularının mezarlarını soymuştu. Mezarlar genelde yerleşim ve yönetim yerlerinin yakınında olur. Demek ki Hun soyluları, ileri gelenleri Margus'a, daha doğrusu Tuna'ya yakın oturuyorlardı. Bir tahminde bulunmak zordur ama, mezarlar Tuna'dan en fazla 50 kilometre kuzeyde olabilir diye düşünüyoruz. Çünkü daha uzak olsa gitmesi, soyması, gelmesi güç ve tehlikeli olurdu.

9. Bugün Güneybatı Rumanya'da **Hunedoara** adında bir şehir ve bölge vardır. Hunedoara - Tuna Demirkapısı çizgisinin batısı ovalık, doğusu dağlıktır. Hunlar belki de yaz aylarında sinek ve sıcaktan korunmak için bu çizginin doğusundaki yaylalarda yaylıyorlardı.

ALTINCI BÖLÜM

HUNLARDAN KALANLAR

1. Hunlardan kalan arkeolojik eserler

Hunlardan birçok arkeolojik eser kalmıştır. Hun arkeolojik eserleri Obi ırmağından, Fransa'daki Troyes kentine kadar uzanan geniş bir sahayı kaplar. Avrupa'nın hemen her yerinde Polonya, Almanya, Fransa, Çekya, Slovakya, Avusturya, İsviçre, Macaristan, Rumanya, Ukrayna, Moldava, Rusya, Balkan ülkeleri ve öteki ülkelerde Hun arkeolojik eserlerine raslanmıştır.

Hun eserlerinin bulunduğu yerlerin toplamı 5 milyon kilometre karelik bir alanı kaplar.[1]

Hunlarla ilgili ilk eserler 1831'de Güneybatı Polonya'daki Silezya'da bulunmuştur. Buluntuda bakır kazan, altın levha, kemer uçları, tunç (bronz) tokalar ele geçmiştir.[2]

Ukrayna Makartet'te altın süsler, uzun kılıçlar, kılıç kınları, üç kanatlı ok uçları, bakır kazan parçaları bulunmuştur. Kazanların ayak halkaları vardı. Bu kazanlar Moğolistan'da Noin Ula'da Asya Hunlarından kalan kazanlarla aynıdır. Kazanlar genellikle Rumanya ve Macaristan'da ele geçmiştir. Bunların ölü aşı için kullanıldığı sanılmaktadır.

Kampus Mavriyakus savaş alanından çıkarılan bazı eserler Şalon (Chalons) şehri müzesindedir.[3] Fransa'da Katalanum düzlüğünde Hunlara ait tunçtan yapılmış bir kurban kabının kulpu bulunmuştur.[4]

Avusturya'nın başkenti Viyana yakınındaki Simmering, Karnuntum (Carnuntum) ve Almanya'daki Mainz, Avrupa Hunlarından kalan öbür buluntu merkezleridir. Simmering ve

---

[1] Ahmetbeyoğlu, s. 138.
[2] Ahmetbeyoğlu, s. 139.
[3] Orkun, *Attila ve Oğulları*, s. 73.
[4] Gumilëv, *Hunlar*, s. 51.

Karnuntum'da yapılan kazılarda Hunlara ait kafatasları, silah ve Doğu Asya tipi yaylar bulunmuştur. Romalı şair Kıladyanus tarafından övülen bu yaylara Büyük Britanya'nın Galler bölgesinde, Gaerleon'da 5. asırdan kalma bir yay imalathanesinde tesadüf edilmiştir.[5]

Simmering, Karnuntum ve Mainz'de bulunan Hun tipi yaylar İskit ve Alan yaylarından farklıdır.[6] Bu buluntular Birinci (Büyük) Teodosyus'un ölüm yıllarına tesadüf eder[7], yani 395'ten biraz önce veya biraz sonraya aittirler.

Güneydoğu Macaristan'da yer alan Seged (Szeged) kentinin yakınlarındaki Nagiseksos'ta (Nagyszéksôs) Hunlara ait bir prens mezarı bulunmuş, mezardan 1926 ve 1934'te çeşitli eşyalar, kap kacak çıkarılmıştır.[8]

Kazakistan'ın batısındaki Aktöbe şehrinde bulunan mezardan kayın ağacı kabuğundan yapılmış 77 santim uzunluğunda bir sadak (okluk) çıkmıştır. Yaylar, demir ve kemik uçlu oklar da bulunmuştur. At koşum takımları, eğer, yular, gem ve saire en çok bulunan eşyalar arasındadır.

Kazılarda tek ağızlı kılıçlar ele geçmiştir.[9] Bildiğimiz gibi Asya Hunlarının kılıcı eğri ve tek ağızlıdır. Bununla birlikte Avrupa Hunlarının kılıcı keskin, iki ağızlı, uzun, dar, tutmaya ve yakın temasta saplamaya uygundu.[10]

Tek ağızlı bıçak, kargı, *zırıh* (zırh), miğfer bulunan diğer eşyalardır. Altın kolyeler, taslar, kupalar, yüzük, küpe, altın çengelli iğne, taçlar, boncuklar da ele geçen malzemeler arasındadır.[11]

Gagavuz Türkü Mihail Guboğlu (1911 - 1989), Rumanya'nın Oltenya bölgesinde Mehedinti, Dolj, Sucideva civarında Hunlara ait, V. yüzyıla tarihlenen iki kurban kazanı bulunduğunu yazar.[12] (Herhalde 1970'lerde, belki 1960'larda).

---

[5] Rásonyi, *Tarihte Türklük*, s. 74.

[6] Bahaeddin Ögel, *İslamiyet'ten Evvel Türk Kültür Tarihi*, TTK, Ankara 1991, s. 104.

[7] Ögel, s. 104.

[8] Nandor Fettich, "Hunlar Zamanına Ait Olup Szeged Nagyszéksôs'da Bulunan Prens Mezarı Buluntusu", *İkinci Türk Tarih Kongresi*, İstanbul 1937, s. 1-12.

[9] Ögel, *İslamiyet'ten Evvel Türk Kültür Tarihi*, s. 97, 105.

[10] Ahmetbeyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, s. 160.

[11] Ahmetbeyoğlu, s. 137-148.

[12] Mihail Guboğlu, "Romen Ulusunun Eski Türk Kavimleri ile İlişkileri Hakkında",

2. Hunların İsviçre'deki torunları[13]

Hunlar birçok yerde olduğu gibi İsviçre'de de derin izler, hatta torunlar bırakmışlardır. Merhum Hüseyin Namık Orkun (1902 - 1956), *Attila ve Oğulları* namıyla yazdığı kitapta bundan bahsetmiş[14], 1939'da bu hususta yazdığı bir makalede oldukça faydalı ve enteresan bilgiler vermiştir.[15] Orkun'un verdiği bilgilere göre İsviçre'deki Hunların torunları Ron nehrinin sağ sahilindeki Sierres (Almanca Siders) şehrinin karşısında, yani Ron nehrinin güneyinde, Anniviers ve Autremont vadilerinde yaşamaktadırlar. Buraları İsviçre'nin orta - güney bölgesidir ve bazı zirveleri 4.000 metreyi aşan çok yüksek ve buzullu dağlarla çevrilidir. Dağların hemen güneyi İtalya'nın Piyemonte bölgesinin Aosta vadisi ve şehridir.

İsviçre'deki Türk bakıyelerinden Reşit Saffet Atabinen (1884 - 1965) de bahseder.[16] Atabinen, Şarılman'ın şiddet politikası neticesinde dağılan Avar Türklerinin doğuda Karpatlara, batıda İsviçre Alplerindeki Valais bölgesine, Fransa'da Bretonya sahillerine, kuzeyde deniz aşırı İskandinav göllerine, körfezlerine, dağlarına sığındıklarını yazar.[17]

Fark şuradadır ki Atabinen, İsviçre'de Hun yerine Avarların yerleştiğini belirtir. Fakat doğrusu Hunlar olmalıdır. Çünkü rivayetlerde Attila'nın İtalya seferinden bahsedilmektedir. Yalnız Avarlara Hun dendiğini de belirtelim.

Biz Orkun'un verdiği bilgileri özetleyip bazı açıklayıcı ve tamamlayıcı bilgiler vereceğiz:

1. Bridel, Wallis (Valais) kantonu istatistiğinde şunları yazar:

VIII. Türk Tarih Kongresi Bildiriler, Ankara 1981, c. 2, s. 759.

[13] Makale *Yesevî* dergisinin Ocak 2013 tarihli 229. sayısının, 26-27. sayfalarında yayımlanmıştır.

[14] Orkun, *Attila ve Oğulları*, s. 81.

[15] Hüseyin Namık Orkun, "İsviçre'de Hun Türkleri", *Bozkurt*, Mayıs 1939, Sayı: 1, s. 9-10.

[16] R. S. Atabinen'in Hunlar hakkında Fransızca bir yapıtı vardır: Rechid Saffet Kara Chemsi, *Contribution a une histoire sincere d'Attila*, Paris, 1934.

[17] Reşit Saffet Atabinen, "İsveç ve Norveç'te Türk - Fin Kanı İzleri", *Türklük*, 1940, Yıl 3, Sayı: 13, s. 397.

YEDİNCİ BÖLÜM

ATTİLA

1. Attila : Avrupa Hun imparatorluğunun en büyük siması

Attila'nın 395'te doğduğu sanılır.[1] 395 - 400 tarihleri arasında doğduğu da tahmin edilir. İdil nehri kıyılarında doğduğunu hatta adını bu nehirden aldığını söyleyenler de vardır. Attila'nın bir süre Roma'da bulunduğu, Latince öğrendiği, Roma yaşam tarzına alıştığı kaydedilirse de bunu doğrulayan kaynak yahut kanıtlar yoktur.

434'te Bleda ve Attila birlikte hükümdar olmuştur. Bleda doğu (asıl), Attila batı kanadının (Oktar'ın ülüşünün) yöneticisi kabul edilir. Belki de Attila, Oktar'ın yerini almış, fakat bu durum kayıtlara geçmemiştir. Attila 444 - 45'te ağabeyisi Bleda'nın ölümüyle tek egemen kaldı.

441'de Margus piskoposunun Hun mezarlarını soyması Attila ve Bleda için Doğu Roma'ya saldırı nedeni oldu. Gelibolu'daki Sestos (Akbaş) limanı Attila'nın ayak bastığı yerler arasındaydı. Sonra Akatzir seferi yapıldı. 447'de Attila Doğu Roma'ya bir kez daha saldırdı. Hun akıncıları İstanbul'un banliyösü Büyükçekmece'ye ulaştı. Sonunda Anatolyus barışı imzalandı. 449'da Priskos Hunlara elçi gitti.

Attila 451'de Galya seferine çıkmış ve meşhur Kampus Mavriyakus savaşını yapmıştır. 452'de İtalya'ya sefer etmiş, 453'te ölmüştür.

Priskos savaş ilahı Martis'in (Ares) kılıcının bir inek çobanı tarafından bulunmasının, dünya hakimiyetinin Attila'ya verildiği inancına yol açtığını yazar.

---

[1] Neagoe, *Üç Bozkırlı,* s. 23.

DİZİN

A

Aare (İsviçre'de ırmak) 96
Abakan Türkleri 54
abartmak 153
ABD 83, 87
ablağ 192
abli-rğa 192
Adalberth, Gudmund Gören (vakanüvis) 121
Adam Toğrıl 198
Adamis (Attila'nın hanımının kâhyası) 188
Adrasan (Çavuşköy) 87
Adriyatik 30, 40, 277, 279
Aetyüs 29, 31-33, 36, 38-40, 55, 107, 108, 266-268
Afrika 18, 35, 148, 226, 266
Agathyrsi (kavim) 69, 214, 215
Agatyas (tarihçi) 202, 207
Ahgel (Eğil) 27, 248
Ahmetbeyoğlu, Ali *pek çok yerde*
Ahmet Yesevî Vakfı 101
Ahn-lund, Nils (yazar) 121
Akatzir (kavim) 105, 140, 183, 212-215
Akbaş (Sestos) 33, 48, 105
Akdeniz 64, 95, 221, 233
Akhunlar 10, 28
Akila (kale) 39, 61
Akkoyunlular 52
Aksaray 141
Aksu 41
Aksu (Kazakistan'da) 41, 83
Aksungur 198
Aktöbe (Kazakistan'da) 92
Aktüalite 95
alakman 194
Alaman (kişi adı) 192
alamançı 192
Alamundarus (Bulgar başbuğu) 192
Alan, Alanlar 8, 22, 24, 25, 44, 88, 92, 190, 224, 230, 238, 243, 253, 258, 267
Alanca 230
Alarik (Batı Got kralı) 30, 40, 114, 263, 266
Alatheus (Got şefi) 23, 239
Alban 40, 52, 192, 200
Alban Tarihi 40, 52, 200
Albert 235
Alboin (Lombard kralı) 276, 277
Alcilzuri, Alcildzuri (Hun boyu) 22, 190, 191, 193, 195, 197
alda 205
Aleksiad (yapıt) 14, 49, 111
Aleksiyos Komnenos 111
Alipsur (Hun boyu) 191-195
Alk Togan (kişi adı) 193
Allahyar 147
alman 192
Alman 24, 101, 112, 116, 120, 125, 160, 161
Almanca 24, 44, 93-95, 125, 162, 171, 222, 225, 227, 232, 235
Almanya 32, 36, 91, 97, 100, 101, 121, 233, 263, 280
alp 170, 191, 193, 198, 235
alpagut 191
Alpay, Selahattin 11
Alp dağları 110
Alp İlig 170
Alp Toğrıl 198
Alpidzouri, Alpisour, Alpizuri (Hun boyu) 22, 190, 191, 193-195
Alpler 49
Altay 54, 84, 126, 144, 152, 159, 184, 206
Altay atı 84

Altayca 140,141, 176, 184
Altay (Dağlık) 221
Altay dağları 62
Altay Türkçesi 184
Altay Türkleri 54, 159, 206
Altheim (Althaym), Franz 125, 131, 266
Altınordu 23
Altinum (kent) 39
Altun Boğa 137
Altziagir (boy) 205, 259
Alzeco (Bulgar Türk kişi adı) 278, 281
Amal (Got boyu) 195
Amazonlar 69
Amerika 148, 279
Amid 27, 28, 248
Amiens (kabile ve kent adı) 36
Amilsur (Hun boy adı) 21, 190, 191, 193-195
Ammianus Marcellinus (Amiyanus Marselinus) 12, 23-25, 41, 53, 55, 56, 59, 63, 65, 68, 71, 74-76, 109, 150, 171, 172, 214, 215, 237-240, 243, 249, 263, 268-269
Amur (ırmak) 64
Ana Britanica 47, 277
Anadolu 26, 28, 52, 55, 83, 98, 136, 141, 143, 170, 180, 199, 207, 221, 227, 277
Anagastes (kumandan) 42
Anatolyus (elçi) 34, 35, 105
Anatolyus barışı 34
Anchialos (Burgaz) 48
Andreas Agnellus (kişi adı) 264
Angantir (kişi adı) 271-275
Angiskir (boy adı) 42, 202, 205, 208, 210
Ankara *pek çok yerde*
Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü 118
Anna Komnena 13, 14, 49, 111
Annales Quedlinburg (yıllık) 264
Anniviers (İsviçre'de vadi) 93, 94
Antakya 27, 156, 261
Antalya 87, 211
Antemus (Roma imparatoru) 45
Anthropophagi (kavim) 69, 214
Aors (kavim) 5, 15, 16, 21, 238
Aosta vadisi 93, 95
Apollon 150
Aquincum (Budin) 46
Aquse (Bulgaristan'da yer) 49
Arabia (Karadeniz'in kuzeyinde) 239
Aral gölü 110
Araözü (ırmak) 221
Arap 85, 107, 129
Arapça 95, 145, 165
Aravatius (kişi adı) 259, 260
Arcadiopolis (Lüleburgaz) 34, 48, 258
Ardarik (Got kralı) 253
ard ve *arka* 172
Ares (savaş ilahı) 105
Argaçı (Altay kadın adlarından) 206
Argentuaria (Colmar, bugün Fransa'da) 36
Arı(ğ) - kan 162
Arkadyus (ilk Doğu Roma imparatoru) 29, 44
Arkadyus sütunu 29, 44
Armenia 70, 246
Arnavutça 280
Arnavutluk 86
Arpad hanedanı 197
Arrian (tarihçi) 17
Arseven, Celal Esat 232
Arşamişat (yer adı) 27, 248
Artamonov, M. İ 11, 16, 17, 26, 27, 74, 130, 206,207, 213, 225, 279
Aryusçu 267
Arzan (yer adı) 27, 248
As (kavim adı) 5, 15, 16, 21
Asemeon (Bulgaristan'da) 47
askerlerin efendisi (unvan) 26, 31, 42
Aslıyüce, Erdoğan 101, 221
Aspar 267, 268
Asparuk (Tuna Bulgar devletini kuran) 268
Astür palumbarius (yırtıcı kuş adı) 212
Asurlu 28, 248
Asya Hunları 10, 31, 74

Aşağı Panonya 41
Aşan Toğrıl 198
Aşıkpaşaoğlu 137, 143
at üstünde kurultay toplamak 55
Atabinen, Reşit Saffet 93, 97, 100, 102, 121, 122, 209
Atakam 9, 32, 48, 127, 146, 147, 176, 180
Atalay, Besim 107, 155, 157
Atatürk 5, 106, 107
Atay, Falih Rıfkı 85
Athanarik, Athanarichus (Theuingi şefi) 24, 239
Athel, Athil (Attila) 120
Athila Gavta og Svethot Kongr 121
Athyra (Büyükçekmece) 34, 48
Atilhan, Cevat Rifat 107
Atilla ve Hunlar 118
Atilla'nın Atlıları 118
Atina stadı (ölçü) 89
Atla (Attila) 120, 122, 246
Atla-kuida, Atla-mal (şarkı) 122
Atlı Han (Attila) 118
Atli (Attila) 120, 160
Attacam 146
Attelas (İdil ırmağı) 161
Attil (Attila) 263
Attila (E. B. Şapolyo'nun eseri) 118
Attila (Marcel Brion'un eseri) 117
Attila (Peyami Safa'nın eseri) 117-118
Attila - Tarihte Türk Kahramanları 118
Attila (Yunus Oğuz'un eseri) 118
Attila Jozef 100
Attila kalesi 46, 99
Attila kapısı 99
Attila köyü 99
Attila (B. K. Çağların yapıtı) 118
Attila (M. Kemal Ergenekon'un yapıtı) 118
Attila (Naci Tanseli'nin yapıtı) 118
Attila operası 117
Attila Revüsü 118
Attila sağusu 112
Attila sokağı 99
Attila trajedisi 117
Attila ve Hunları 11, 13, 19, 24, 26, 37, 41, 44, 51, 120, 125, 127, 144, 146, 179
Attila ve Oğulları 93
Attila yazısı (bozkırı) 99
Attila'nın ana ordası 82
Attila'nın Düğünü 117, 118
Attila'nın kâtipleri 107, 115
Attila'nın mezarı 99
Attila'nın naaşının gömülmesi 113
Attila'nın ölümü 41, 110, 256, 257, 262-264
augusta (san) 35
Augusta (Basel) 35, 36
Augustus (ünlü binici) 83
Augustus (Roma imparatoru) 268
Aurelianum (Orlean) 36
Aurelius Cassiodorius (yazar) 269
Autremont (İsviçre'de vadi) 93, 97
Avar, Avarlar 20, 60, 63, 93, 96, 98, 101, 103, 117, 122, 209, 227, 244, 277, 278, 280
Avaria 101
Avinus (konsül) 262
Avitohol (Attila) 211
Avitus (imparator) 45, 260
Avrupa *pek çok yerde*
Avrupa Birliği 117
Avrupa Fatihi Attila 118
Avrupa halklarının folklorunda Attila 120
Avrupa Hunları *pek çok yerde*
Avusturya 41, 91, 96, 100, 101, 117, 233
Ayasofya 90
Aybars 43, 153
Aydınoğlu Mehmed Bey 52
Ayer (İsviçre'de yer) 94
ayı 86
Az (kavim) 15, 16, 21, 81, 219
Azak denizi 15, 22, 66, 70, 90, 109-110
Azerbaycan 9, 12, 16, 17, 32, 37, 40, 84, 86, 118, 130, 149, 192, 220, 222, 237, 277, 280

Azerbaycan Etnografiyası 84, 86
Azerbaycan Sovyet Ansiklopedisi 17, 32, 37, 86, 149, 220, 222, 277
Aziz Efraim 26, 247
Aziz Gallia 259
Aziz Hironimus 27, 269
Aziz Jeromos 27, 269

B

badigeon 234
Badon (boy) 202
bagaudai 32
Bağcılar (semt) 95
Bağdat 27
bala-mers 134
balamad ~ *balamud* 134
Balamber 23-25, 43, 134, 135
Balamber ~ Melemir 134
Balamir 23-25, 29, 39, 43, 62, 127, 128, 134-136, 158, 159, 176, 224, 228
Balamur 135
balamut 134
Balatan, Balaton (göl) 222
**balbad* 134
Balçar, Balçár 158
**Balda* 100, 157, 158, 160, 165
**baldang* 222, 223
baldo 159
Bal□ár (san) 158
Balımir (köy) 135
Balkan, Balkanlar 32, 33, 46, 48, 82, 91, 110, 141
Balkan, Fuat 141
balkaş 15, 223
Balkaş gölü 223
Balmah (san) 135
balta 157-159
Balta oğlu Süleyman 159
Baltár 158
Baltık denizi 33, 110
Baltoğlıy 159
ban 149
Bang (Willy) 126
Baraba Türkçesi 183
Baralaoi (kavim) 18
Bardar, Bardor (Hun boyu) 42, 122, 209, 210, 258
Barsil 18
Barsilia 17
Basak ~ *Basuk* 137
Basar (Türk kişi adı) 139, 212
Basar - aba 212
Basat 137
basıg 136, 137
Basık 26, 28, 43, 99, 127, 136-139, 167, 169
Basiana (Tuna kuzeyinde kent) 258
Basikh 136
Basmış 138
Bastár (san) 158
Bastarna (kavim) 16
baş hatunun yabancı misyonu kabul etmesi 57
Başkurt 145, 166
Baştav, Şerif 26, 33, 37, 49, 107, 120, 154, 179, 181, 185, 187, 199, 201
Batı Got 24
Batlamyus, Klaudios Ptolemaios 12, 13, 15-20, 22, 130-133, 238
Batı Roma 22, 29, 30, 35, 45, 46, 62, 63, 65, 73, 108, 114, 140, 179
Bauto (Romalı kumandan) 26
Bavyera 278
bay (san) 149
bayan (san) 149
Bayandur (Oğuz boyu) 191, 199, 229
Baybura (Kazak oymağı) 196
Baydar, Mustafa 118, 146
Baysungur (Türk kişi adı) 198
Bazias (kent) 79
bazın- 138
Bazır (Karahanlılarda) 138
Béga (ırmak) 82
Begtunlu (cemaat) 141
beh ve *bel* 207

Beksaç, Engin 24, 88, 89
bekter 210
Bektoniye (cemaat) 141
Belçika 37, 102
Belgrad 33, 47, 79, 81, 90, 249, 280
Belizaryus 78
Berezov (bölge) 207
Bergomum (kent) 39
Bergule (Lüleburgaz) 48
Berichus, Berig, Berihos 75, 177
berik, berk 177
Berktaliva (Berk köyü) 177
Berkuk 137
Bern 90, 96
Besançon (kent) 36
Besarabya 212
Besztercze (yer adı) 99
Bet Rohmaje (yer adı) 27, 248
Beypazarı 221
Bezmer (Kuban Bulgar hanı) 211
bıçak 159
Bigila 35, 107, 179
Bihar vilayeti 99
Bingazi 85
Birinci Umum Rusya Müslüman Kongresi 145, 147
bison 234
Bişkek 90
Bittogur, Bittugor, Bittugur, Bittugures, Bittor 42, 202, 206-208, 210, 258
Biza (Vize) 258
blato 222, 223
Bleda 9, 21, 31-33, 43, 46,47, 75, 80, 99, 100, 105, 107, 126, 127, 153, 156-160, 164, 166, 167, 169, 176, 181, 216, 217, 249
Bleda, Mithat Şükrü 160
Bocard (rahip) 94
Bodrum 143
Boisci, Boisk (boy) 21, 190, 191, 198
Boldaçı (Türk kişi adı) 139
Bolgak (Türk kişi adı) 137
Bologna 96, 99, 277, 279
bonasus (yaban öküzü) 234
boncuk 126, 155, 156
Boncuk 155, 156
Boor, Helmut de 120
böke 210
Bökter (kavim) 209, 210
böktergil (kerkenez) 210
böri 134, 156
Böridiye 156
**börig* 177
Börklüce Mustafa 164
Bornier, Henri de Bornier 117
Borysthenes (Dinyeper) 89, 90, 239
borz (porsuk) 208
boss 234
Bozdoğan su kemeri 44, 88
Brahmi metinleri 167
Bratislava 90
Bretonya 93
Bridel (yazar) 93
Briksia (kent) 39
Brion, Marcel 56, 115, 117, 177, 198, 212, 226, 231
Brioner (kavim) 252
Brüksel 90
Buda 100, 157
Budak (Mete) 73, 142
Budaközü (ırmak) 221
Budapeşte 37, 83, 90
Budavar (Budapeşte) 46
Budin 46, 214, 215
bulan (geyik türü) 134
bulatalık 223
Bulgak (Türk kişi adı) 137
Bulgar 5, 8, 20, 21, 23, 42, 43, 45, 49, 56, 60, 78, 96, 98, 99, 103, 121, 131, 132, 135, 139, 171-173, 184, 199, 200, 202-205, 207-209, 211, 216, 217, 220, 227, 229, 259, 268, 270, 276-281
Bulgaristan 32, 47-49, 101, 108, 140, 147, 215
Bulgar Türkçesi 132, 135, 208
Bulgar Türkleri 23, 56, 121, 132, 199, 202, 203, 259, 277, 280

Bulgarus 96, 99, 277
Bulımer (kent) 135
Bumin Kağan 170
buncuk 233
Burgaz 48
Burgonya 32
Burgund , Burgundlar 120, 151, 227, 249, 267
Bursul 18
Burşaliye 18
Burtugur 208, 210
Busento (ırmak) 114, 266
Bügdüz Emen (Dede Korkut'ta) 200
Bügdüz (Oğuz boyu) 209
Bükreş 90, 152
Büyük Britanya 92
Büyük Larousse 49, 83, 96, 106, 142, 156, 226, 267, 268, 276, 279, 280
Büyük Teodosyus *Teodosyus'a (Büyük, Birinci) bakınız*
Büyük Türk Tarihi 11
Büyükçekmece 34, 48, 105
Büyüköz 221

C

Caesar Nerva (Roma imparatoru) 243
Calanus Dalmata (kişi adı) 186
Camp d'Attila 98
camum 80, 188, 189
Câr-ullâh 145
Carpileo (Karpilyo) 29, 33
Carsus 32, 48
Castra – Martis, Castra Martis 29, 257
Catalaunum, Catalounum 37, 252, 253
Ceitus dağı 101
Cemandri (boy) 257
Cengiz (Han) 62, 118, 119
Cengiz Han ve mirasçıları sergisi 155
Cengiz ve Türk Moğol İmparatorluğu 118
Cerca, Creca (Attila'nın eşi) 9, 99, 127, 157, 161-164, 166, 167, 169, 175, 177, 188
Cerrahpaşa 29, 44
Ceyhun 4, 17, 64, 72
Chalkedon (Kadıköy) 28
Chalons (Şalon, kent) 91, 99
Chauavenne (Şavun, kent) 116
Chronicon Pseudo - Dionysianum (yapıt) 28
Chronikon Paschale 261
Chunberg (Hun dağı) 101
Chunni 219
Cihanşah 145
Civil köyü (Giresun'da) 87
Cladianus, Claudianus, Kıladyanus 77, 78, 92, 245
Codex Cumanicus 131, 171
Comagenus dağı 101
Concordia (kent) 39
Consentia (İtalya'da kent) 266
Constantinopolis 240-241
Corneille (yazar) 117
Corona (yer adı) 99
Creca, Cerca (Attila'nın eşi) 9, 99, 127, 157, 161-164, 166, 167, 169, 175, 177, 188
Cungarya 14, 15
Curidachus (Akatzir reisi) 99, 167, 169, 183, 184, 186
Cursich (Kursık) 138

Ç

Çağatayca 192, 210, 227
Çağlar, Behçet Kemal 118
Çaka Bey 64
Çallıöz 221
Çat (Skotta) 183
Çavundur (Oğuz boyu) 191, 193, 199, 229
Çavuşköy 87
Çekoslovakya, Çekya 91, 97
ç'eng-li 126

Çıldırmış Attila (yapıt) 117
Çınar, Ü. 210
Çiçi, Chih - Chih 14
Çin 12, 19, 52, 72-74, 76, 155, 231
Çince 12, 14, 130
Çinli 96
çit yapmak 55
Çoruh özü 221
Çorum 143
Çoyren yazıtı 141
Çuvaş Türkçesi, Çuvaşça 135, 199, 208
Çuvaşistan 143
Çuya bozkırı 84

D

Daçya, Dakia, Dakya 14, 48, 49, 257, 258
Dacya Ripensis (bölge) 49
**Dadıg* 133
**Dag*, **Dak* 131-133
Dagobert (kral) 277, 278
Daik, Daiks 13, 17, 131-133
Daikh 18, 131-133, 161
Dalarna mıntıkası 121
Dalmaçya 247, 249, 269
Damaskios (kişi adı) 262
Danastius (Dinyeper) 239
Danimarka 110, 227
Danişmendli Melik Gazi 137
Dardanya (bölge) 49
Daryal geçidi 27
Deba (Doğu Anadolu'da yer) 27, 248
Debrecen 99
Dede Korkut 53, 112, 137, 142, 150, 163, 197, 200, 227
Deglat (Dicle) 27, 248
de Groot 231
de Guignes, Joseph 11, 18, 114, 152, 186, 201, 209, 211, 268
Delaware (ABD'de eyalet) 87
Deliorman 49
Demirkapı 29, 47, 79, 81, 82
Demokles'in kılıcı 174
Dengidzikh, Dengizik, Dengisik 9, 11, 22, 41-43, 45, 122, 126, 171-173, 175, 202, 206, 207, 209, 210, 229, 258
Denzicis, Denzik ~ Dinzik 171-173
deve 84-86
Devletyar 147
Devnya (Bulgaristan'da) 47
dırğak 176
Dicle 27, 64, 72, 248
Diemo vadisi 94
Dilaçar, A. 173, 189
Dillerin Şifresi - Dillerin Kökeni ve Türeyişi 5, 157, 163
Dimitrofça 47, 280
Dintzic 171, 172
Dinyeper 16, 23, 64, 90, 96, 218-221, 233
Dinyester 23, 24, 64, 69, 239
Diokletyan(us) 44, 242
Dionysios Thraks 164
Dirmir (kavim) 196
Diyarbakır 26-28, 53, 248, 268
Dobruca 22, 29, 49, 151
Dobruca Tatar Türkleri 151
Doerfer, Gerhard 125, 134, 154, 231
Doğu Gotları 23-25, 228, 270
Doğu Roma 22, 24, 29, 31, 32, 34, 35, 42, 44, 45, 48, 49, 52, 62, 72, 105, 139, 146, 147, 157, 166, 170, 179, 185, 189, 192, 216, 218, 243, 255, 261, 262, 265, 268, 277
Doğu Türkistan 74
dokia ~ *dohia* 189
Dola (Karaçaylarda boy) 212
Dolj (Rumanya'da yer) 92
Dolo, d'olo 212
Don 15, 17, 21-24, 64, 69, 143, 238
Donat, Donatus 30, 187, 215
Dostmuhammed 145
Dostmuhammedof 145
dö Ginyi *de Guignes'e bakınız*
Draç 86

Drava 41
Drecon, Dricca 80, 81
Drina 48
Dubrovica (Margus) 47
Dugonics (kişi adı) 100
Dulo ~ Dolo 211, 212
Duloların maalesi 212
Dundar 197
-dur topluluk eki 191-193, 195, 199, 201-204, 229
Durazzo 87
Durocatalaunum (Fransa'da) 37
Durocortorum (Rheims) 36
Durostorum (Silistire) 47, 266
Durrës (Draç) 86
Dünya Tarihinin Ana Çizgileri 106
Dyrrachium (Draç) 86

E

Eberhard, Wolfram 51, 52, 74-76, 194
Ebukir (Mısır'da) 13
Eckhardt, Sándor 37, 120, 244, 248, 271
Eckmann, Janos 19, 125
Edda 121
Ede-balı 180
Edekon 34, 35, 79, 80, 99, 127, 167, 169, 179-181, 225, 228
Edgü Togrıl 198
*Edika 181
Edirne 24, 25, 44, 48, 88, 89, 223, 240, 246
Edumereştii (Moldova'da) 196
Efes 28, 98, 248
Efesli Yani 27, 28, 248
Efsanede ve Kahramanlık Destanlarında Attila 120
Ege 242
Egorov, V. T. 200
Eğil 27, 28, 248
Eğilli İovanna 27, 28
eğri kılıç 63
Einfisch (Anniviers) 94
El - basgan 138
**elig ~ eleg* 167-170
Ellak, Ellac 9, 41, 43, 99, 127, 166-171, 175, 177
emen, ämän 199, 200
Emençur, Emnetzur (Hun boyu) 199, 201, 258
Endimer (Çuvaş kişi adı) 200
Ens ırmağı 101
Enüg, Enük 182
Enver Paşa 85
Er - moncuk 155
Erdel 49
eren 174, 176, 208
ergek 174-176
Ergenekon 118
Erich ~ Erik 226, 228
Erimi (kavim) 18
ärk, ärk Türk 226, 228
Erka, Erkia (Kreka'nın değişkenleri) 120, 161, 162
erman 228
Ermanerich, Ermanerik 23, 65, 195, 224, 228
Ermeni 28, 237, 265, 278
Ermenistan 26
Ermenrichus 238-239
Ermes (ilah) 151
Ermi (kavim) 18
Ernek 9, 126, 127, 41-43, 127, 151, 173-176, 201, 202, 230
erngek 127, 173-176
Ernye (kişi adı) 173
Ernyec (kişi adı) 127
Eroğul 122
Erol 11, 18, 122, 159
Ertuğrul Bey 197
Erzincan 148
Esca, Escam 80, 81, 144
Ese-balı 180
Esin, Emel 76, 156, 235
Eskam 9, 75, 144-147, 176
Eski İstanbul 49, 232

Eski Kuzey Şiiri Antolojisi 271
Esla, Eslas 99, 167, 169, 178
Esperih 211
Estler (kavim) 259
Eş 144, 145
Eş Muhambet 145
Eşmuhammed 145
Eşmurad 145
Etel-laka (yer adı) 99
Ethele (Attila) 160
Etzel 46, 120, 121, 155, 160, 161, 229
Etzelburg 46, 120, 172, 229
eu-ta ~ ao-t'ot ~ ou-t'ou 46, 231
Euagrios (yazar) 261
Eugenius (yazar) 26
Eusebius Sophronius Hieronymus (yazar) 27, 269
Eustathius Epiphaniensis (yazar) 260
Evdoksiyus (Galyalı kişi) 35
Evfrat (Karasu) 27, 248
Evliya Ata 83
Evliya Çelebi 48, 146
Evrikus (kişi adı) 252

F

Fairy Mythology (yapıt adı) 122
Farsça 48, 145
Fatih (semt) 45
Fatih (Sultan Mehmet) 48
Feher, Geza 132, 199, 202, 203
Feyzioğlu, Basir 235
Fırat 27, 64, 72, 133
Fırat vadisi 27
fil 86
Filibe 34, 47
Filimer (Germen adı) 136, 249
Filippi - Neapolis 87
Filistin 136, 277
Finli 107
Fischer, Anton Karl (profesör) 95
flagellum Dei 114, 116
Flores Historianum (yapıt adı) 102
Fossatissii (boy) 75, 215
Frank 35, 38, 252, 271, 277
Fransa 32, 36, 91, 93, 95, 96, 98, 99, 110, 117, 221, 233, 280
Fransız, Fransızca 93, 95, 96, 114, 115, 117, 120, 122, 232, 234
Fredegarius (yazar) 277
Friedrich (Got kralı) 252
Fritigern (Got şefi) 24

G

Gadaricus (Got kişi adı) 249
Gaerleon (Galler'de yer) 78, 92
Gagavuz 92
Gagavuzca 222
Gal (halk) 36, 98
Galatya 27
Galler 78, 92
Gallia 94, 259
Galya 35, 36, 38-40, 61, 105, 110, 117, 181, 251, 254, 259-261, 267
Ganj nehri 69
Garan (Macaristan'da yer) 100
Gárdonyi, Gezá (yazar) 117
Gavdentiyus (Aetyüs'ün babası, general) 266
Gayja dağı 27, 248
Gaynas (Got isyancısı) 29, 44
Gedikli, Mustafa 107
Gedikli, Yusuf *pek çok yerde*
Geiserik, Geyserik (Vandal kralı) 35, 226, 251
Gelibolu 33, 48, 83, 105
Geloni (kavim) 69, 214, 215
Geneviéve, Genovea (azize) 36, 116, 259
Gepid, Gepidler 41, 225, 276
Gerasus (Prut ırmağı) 240
Germanerik 23
Germania 112
Germen, German 24, 38, 41, 74, 110, 120, 122, 128, 136, 154, 155, 161,

162, 179, 181, 190, 209, 223, 224, 227-229, 252, 267, 271, 276
Germence 24, 120, 147, 160-163, 181, 188, 189, 229
Geta (kavim adı) 13, 14
Getica (yapıt adı) 270
Geza (Macar kralı) 100
Geza Kuun 126, 166, 167
Gigen (Bulgaristan'da kent) 47
Gilas (Macar kişi adı) 212
Gimpû, Uchida (Japon bilgini) 19
Giresun 87
Girkan (kavim adı) 16, 237
gladio 234
gladius Huniscus 63
Glikerus (Roma imparatoru) 45
Golden, Peter B. 20, 22, 26, 55, 126, 136, 138, 140, 143, 162, 166, 173, 184, 190-191, 196-198, 200, 206-207, 213, 217
Gombocz 196
Gostivar 219
Got, Gotlar 8, 22-25, 28-31, 44, 51, 74, 88, 110, 121, 128, 134, 136, 157, 186, 187, 190, 224, 225, 228, 237, 240, 242, 265, 267, 270, 271, 273
Got - Roma savaşı 88
Gotça 24, 127, 154, 160, 161, 177, 186, 189, 225
göçebe ekonomisi 71
göçebe yaşam tarzı 61
göçebeler yerleşik uygarlıkları neden yıkmaz 72
Gökoğuz 223
Göktürk 5, 141, 173, 280
Gökyay, O. Ş. 84, 197
gömüden önce yemek şöleni 53
Görele 87
görklü Tanrı 163
Gratyanus (Roma imparatoru) 44
Gregoire de Tours kroniği 259
Grek, Grekler, Grekçe *pek çok yerde*
Greuthungi (Germen boyu) 239
Grimenze (yer adı) 94
Grimoald (Lombard kralı) 278
Guboğlu, Mihail (Rumanyalı Gagavuz Türkü) 92, 112
Gumilev, Lev Nikolayeviç 16, 18, 21-23, 33, 41, 60, 61, 75, 91, 116, 130, 202, 206, 209, 210, 232, 266, 267
Gun (Hun) 22
Gondikar, Gundubar, Gunducarius (Burgund kralı) 36, 227, 249
Gündüz, Ramazan 87, 88
Gürcü 21
Gürpınar, Hüseyin Rahmi 145

H

Habeşli 244
Hadrianopolis (Edirne) 48, 241
Haemus (Balkan dağları) 48
Haimburg (Avusturya'da) 101
Hainault vilayeti 102
Hajek, A. (kişi adı) 47, 49
Hakas, Hakaslar 141, 142, 144, 152, 184, 192
Hakas Türkçesi 184
Hakasça 141, 184, 185, 192
Hal-land (İsveç'te) 102
Halani kavmi (Alanlar) 69
Haliurunnas (büyücü kadınlar) 249
Hammer (tarihçi) 11
Hamsun , Knut (yazar) 227
Han dönemi 155
Hanzit (yer adı) 27, 248
Haratum (Çuvaşistan'da yer adı) 143
Harun peygamber 196
Harzem 156
Harzemşah 135
Haseki Kadın sokağı 29, 44
Haussig, H. W. 126, 171
Hazar (Türkleri) 13, 23, 40, 209, 213, 237
Heftalit 15, 16, 21

Helkhe (Kreka'nın değişkeni) 120
Helsinki 90
Helvetya (İsviçre) 36
Henning (Walter Bruno, dilci) 12, 213
herbistag, *herbst* 235
Herin vadisi (İsviçre'de) 94
Herkhe, Herkya (Kreka'nın değişkenleri) 120, 161, 162
Hermanerich 23
Hermundur (kavim) 229
Hernac (Ernek) 126, 127, 173
Herodot 69, 89, 214, 215, 266
Herold (kişi adı) 122
Hettel (Attila) 120
Hezri, Nebi 118
Hırsova 32, 48
Hırvatistan 47, 279, 280
Hieronymos (kişi adı) 246
Himmerith (kişi adı) 252
Hindistan 69
Hisarlıdağ savaşı 56
Hiung-nu (Hun) 12, 17, 126, 130
Hlod (kişi adı) 271, 275
Hodgkin, Thomas 182, 183
Holanda 102
Honorya 35, 62
Honoryus 30, 45
horde 231, 232
hordı 184
Hormidak 99, 167, 170, 186
Hristiyan 30, 122, 166, 187, 197, 200
Hsin T'ang-shu 194
Hugnia 244
Huhanye 14
Huldin 150, 151
Humber nehri 102
Humli 271, 274
Hun, Hunlar *pek çok yerde*
Hun - Alan çatışması 22
Hun - Bulgar 56, 78, 131
Hun - Türk yer adları 97
Hun arkeolojik eserleri 91
Hun dağı 101
Hun devlet öğretisi 9, 59, 60
Hun kurdu 179, 225
Hun kültür ve uygarlığı 65
Hun memleketi 101
Hun ormanı 100, 102
Hun savaş öğretisi ve stratejisi 61
Hun Savaşçılarının Türküsü 8
Hun silah teknolojisi 63
Hun Türkçesi 8-10, 12, 14, 46, 96, 99, 129, 131, 132, 134, 142, 146, 147, 167, 169, 190, 219, 221, 229, 231
Hun türü kılıç 63
Hun yatağı 101
Hun-Alan etkileşmesi 224
Hun-Got etkileşmesi 224
Hunalant (Hun memleketi) 101
Hunalic (Bulgaristan'da yer) 101
Hunburg (Avusturya'da) 101
Hunca 46, 134, 138, 149, 161, 171, 179, 181, 220-223, 229, 231
Huncuk 225
Huneberg 102
Hunedoara (Rumanya'da) 46, 81, 82
Hunenbette (Hun yatağı) 101
Hunerich, Hunerih 128, 226, 228
Hunestad (İsveç'te yer) 102
Hunfeld (Almanya'da yer) 101
Hunigasius (Onegesyus) 151, 181
Hunila 128, 225, 226
Hunimund 23, 128, 224-226
Hunlarda giyim kuşam 75
Hunlarda halk müziği 77
Hunlarda iktisat 73
Hunlarda tarım 74
Hunlarda ticaret 74
Hunlarda yargı 77
Hunların batı uygarlığına katkıları 77
Hunların dış politikası 62
Hunların İsviçre'deki torunları 93, 98
Hunların Türklüğü 7, 9
Hunlu 101, 102
Hunna (kişi adı) 263
Hunnebed (yer adı) 102
Hunneburg (Hun kalesi) 100
Hunneschans (Holanda'da yer adı) 102

Hunneshal (İsveç'te yer adı) 102
Hunni ~ Khuni ~ Unni 219
Hunnia 101
Hunnis villa 100
Hunnivar, Hunni-var 9, 42, 46, 82, 218, 219, 221, 222, 231
Hunnopolis 100
Hunogur 259
Hunonia 102
Hunsdorf 100
Hunskogen 102
Hunsruck 101
Hunsu 53
Hunwulf (Hun kurdu) 179, 225
Hünefosse 102
Hüseyin Cahid (Yalçın) 11, 18
Hüseyin Cavid 118

I

Irk Bitig 194
István Vásary *Vásary'ye bakınız*
Iulius Alpleri 242

İ

İber yarımadası 38
ibi 211
İbni Fazlan 193
İbni Mühenna 140
içki protokolü 56
İdil 15-24, 46, 60, 64, 74, 105, 121, 130, 133, 135, 161, 190, 200, 217, 229
idişçi başı 57
İdomer 196
İğdeliöz 221
İkh 161
il 138, 139, 166-170, 194, 251
İl - basar 138
İl - basmış Tegin 138
İläk, İlek 127, 166, 257
İldiko 110, 111
ilerleyici ünlü göçüşmesi 160, 164, 165, 211
İlhan, Attila 116
İlhanlılar 138
ilig ~ ilik 126, 166-168, 170
İlig-er, İliger 126, 166, 170
ilkidin, ilkidünü 141
İlleria, İllirya, İllyria 211, 249, 257, 258, 269
İ-lo-ho 194
İm Fang (İsviçre'de yer adı) 94
İmen, İmender (Çuvaş kişi adları) 200
İmparatorluk Savaşları 86
İnan, Abdülkadir 53-55, 112, 146, 212
İnciciyan, P. L. 47, 48, 101, 278
İncil 269
İndus 72
inel 173
İngiliz 83, 106, 120, 122
İngiliz - Saksonlar 120
İngiliz milletler topluluğu 83
İngilizce 125, 232, 269
İngiltere 78, 102
İnn ırmağı 101
İnönü 141
İoannes (gasıpçı tiran) 31
İran 16, 26
İrçük 126
irkin (san) 174, 175
İrnek, İrnik' 99, 126, 167, 169, 173, 198, 258
İrnek - bay 173
İrşeve 79
İrtiş 64, 74
İskandinav(ya) 93, 120-122, 177, 227
İskani vilayetleri 102
İskender 244
İskenderiye 13, 262, 265
İsker 49, 201, 258
İskit 13, 14, 23, 24, 31-33, 69, 75, 92, 139, 147, 149, 190, 213, 216, 246, 249-250, 266

İskitya 49, 89, 90, 210, 230, 245, 247, 250, 257, 258
İslami, İslamiyet 92, 146, 147, 159
İstanbul *pek çok yerde*
İstanbul Teknik Üniversitesi 235
İstemi Kağan 52, 128, 161
İstros 89, 90, 214
İsveç 93, 100, 102, 121, 122, 209, 227
İsviçre 36, 49, 50, 91, 93, 95, 98
İşmehmed İnak 145
İşmehmed Töre 145
İşmembet b. Devletberdi 145
İşmurad 145
İşmurzin Evhadi 145
İtalya, İtalyanca 8, 30, 38-40, 49, 50, 61, 63, 93-96, 99, 105, 110, 232, 246, 251, 262-264, 266, 268, 270, 276-279, 281
İtamar, İtemir (kişi adı) 196
İtili (Attila) 121
İtimar (boy) 21, 190, 191, 195
İulius (kişi adı) 240
İzlanda 121, 122
İzmir 28, 64, 118
İzmit 44, 56

J

Japon 19
Jordanes *pek çok yerde*
Jovian (Roma imparatoru) 45
Ju-juan 20
Julian (Roma imparatoru) 45
Julyus Nepos (Roma imparatoru) 45
Jung (kavim adı) 76
Justa Grata Honorya (prenses) 35
Jüstinyen 56
Juthungi (kumandan adı) 26

K

Kadıköy 28
Kadusi (kavim adı) 16, 237
Kafesoğlu, İbrahim 22, 33, 35, 37, 41, 47, 48, 131, 136, 140, 153, 179, 180, 182, 185, 189, 204,205, 207, 213, 217, 225
Kafkas 244
Kafkasoid 19
Kafkasya Hunları 10, 26
Kalarabka (Bulgaristan'da) 48
Kaliforniya 87
kam 127, 144-147
kamag, kamug 137, 149
kámon 188
Kampanya (ova adı) 36, 37
Kampus Mavriyakus 36, 37, 54, 56, 63, 91, 98, 105, 108, 251, 252, 261
Kandıh 230
Kanopos (Mısır'da) 13
Kanuni 83
kapag, kapug, kapu 137, 149
Kara Arslan Melik 142
Kara Boğdan 196
Kara Budak 142
Kara Çoban 142
Kara Güne oğlu 142
Kara-ırmak 64
Kara Osman 142
Kara Toña, Kara Tonga 143
Kara Yusuf 142
Kara-tun 140
Karabağ atı 84
Karacaoğlan 150
Karaçay - Malkarca 138
Karaçaylar 212
Karadeniz 16, 23, 26, 42, 43, 48, 56, 62, 135, 207, 214, 224, 257, 277
Karadona (Çorum'da köy) 143
Karadonlar (Muğla'da köy) 143
Karadon (Zonguldak'ta) 143
Karadonlu dağı 143
Karadonu (Kastamonu'da köy) 143

Karahanlılar 156, 166
Karakoyunlu 52
Karakız (kişi adı) 148
Karanlık , Rafet 101
Karaosmanoğlu, Yakup Kadri 106-107
Karasu 27, 41, 48, 248
Karaton 9, 21, 30, 43, 127, 140-144, 176, 180
Karnuntum 91, 92
Károly Czeglédy 128
Karpat, Karpatlar 29
Kaspi (kavim) 16, 237
Kaspi (Hazar denizi) 16, 237
Kastamonu 143
Kaşgarlı (Mahmut) 15, 133, 136, 137, 139, 140, 144, 155, 159, 173, 174, 176, 181, 208, 213, 219, 220, 228, 235
Katalanum 37, 91, 98
Katunya ırmağı 84
Kavala 87
kavimler göçü 20, 21, 44
Kazak 14, 15, 17, 20, 54, 84, 145, 152, 156, 177, 180, 182, 196, 223
Kazak atları 84
Kazakça 152, 177, 192, 194, 199, 200, 210
Kazakistan 14, 20, 92, 223
Kazan hanlığı 23
Kazan Tatar Türkçesi 152
Kazanlı 145, 147
Kegen (Peçenek başbuğu) 158
kekmen 228
kelgelmek 185
Kelkal, Khelkal 42, 99, 167, 169, 185
Kelt kabilesi 198
Kemçik Cırgak yazıtı 181
Kemek (Türk kavmi) 15,16, 21
Kerkük Türkleri 53
Kerson (Kırım) 259
keten kıyafet 66, 75
Kharáton 140
Khoúnoi 12, 17, 130
Khun 12, 19, 130, 131
kılıç 234
Kılıçözü 221
kıncık 230
Kıpçak Türkçesi 155, 176, 183, 185
Kıpçakça 155, 176, 185, 235
Kırgız 145, 152, 178, 192, 196, 197, 209, 212
Kırgız maalesi 212
Kırgızca 192, 194, 197, 199, 209
Kırgızistan 14, 159
Kırıkkale 221
Kırım 70, 101, 178, 205, 218, 225
Kırım hanlığı 23
Kırklareli 222, 258
kırpışcağ 235
Kırşehir 221
kızambuk 135
Kızılırmak 72
Kızılöz 221
Kıztaşı (Fatih'te) 45
Kil (Türk kavmi) 15, 16, 21
Kilise(ler) Tarihi (Zaharyas Retor'un yapıtı) 269
Kilise Tarihi (Efesli Yani'nin yapıtı) 27, 28, 248
Kimer, Kimerler 13
Kiril abecesi 173
Kis-marton 100
Kiş (Türk kavmi) 15, 16, 21
Kiyev 220
Kizimer (Çuvaş adı) 200
Klaudios Ptolemaios *Batlamyus'a bakınız*
Knud ~ Knut 227
knyaz 149
Kocadon, Mehmet 143
koçngar (koçñar) 174
Koçu, Reşat Ekrem 118, 180
Kodeks Kumanikus 218
Konstanta 32, 47
Konstantin Porfirogennetos 265
Konstantius (Attila'nın iki yazmanı) 107, 108
Kopenhag 90
kordı 184

Korduk (Kuman kişi adı) 184
koruyucu ruh 144
Kosova 49
Kostolac 47
Koşay, Hamit Zübeyir 20, 198, 276-278
Kotragos 140, 184
Kourt-os 139
Kovratos 140
Kozanoğlu, Abdullah Ziya 118
Kögmen dağı 228
Kök-Türk 76
Köprülü, Fuad 156, 167, 197, 198, 212
körglä 163
Körk (Attila'nın hanımefendisinin Türkçe sanı) 9, 76, 99, 120, 127, 163, 165-166, 175, 188
Köroğlu 63
Körös 82
körtlä, körträk 163
Kreka, Kréka 9, 126, 127, 161-164, 188
Krisafyus 35, 179
Kroús 139
Ktesifon 27
Kudüs 27, 246
Kula (Bulgaristan'da yer) 29
Kuman, Kuman - Kıpçaklar 23, 59, 62, 98, 103, 131, 159, 177, 196, 218, 226
Kumanca 184
Kumluca 87
kun 12, 130, 131, 166, 167, 180, 218, 219, 226, 228, 229
kunçuy 163
Kund, Kunt 199, 227
Kundur 199, 227, 229
Kung 12, 130, 131
Kunimund 225
Kunovitsa 101
Kunovo 101
Kuran-ı Kerim 146
kurdak 184
Kuridak 140, 184
Kuridakus 183
Kúrs, Kúrs-os 139
Kursık, Kursikh 26, 28, 43, 99, 127, 136, 138-140, 167, 169, 185
kurt 27, 180, 184, 226, 227
Kurt (san) 139
Kurt (Kobrat) 211, 277, 278, 281
Kurtak 184
Kuruçam köyü 88
Kutadgu Bilig 62, 171, 185, 210
Kuturgur 203
Kuver 280, 281
Kuybişev 135
Kuzey Kafkasya Hunları 26
Kuzey ve Güney Hunları 14
Kuzey denizi 33, 110
Küçük Teodosyus *Teodoyus'a (Küçük, İkinci) bakınız*
Kül İç Çor yazıtı 210
Kültür Ocağı (vakıf) 117
kürdek ~ kürtek 184
kürek kemiği falı 54
Kür - Keçü mevkisi 84
Kütahya 83, 218

L

La Cheppe (Fransa'da yer adı) 98
Lagarimanus (kişi adı) 239
Laidlaw, Ross (yazar) 117, 234
Laponya 121
Larrouy (Fransız yazarı) 122
Latin 11, 27, 28, 107, 150, 160, 177, 181, 190, 212, 219, 231, 237, 245, 249, 260, 263, 265, 269
Latince *pek çok yerde*
Laudaricus, Lavdarikus 99, 127, 128, 167, 169, 186, 226
Lehistan 101
Leo (Birinci, papa, 440-461) 40, 262
Leon (Birinci, Doğu Roma imparatoru) 42, 45, 267, 268
Leon (İkinci, Doğu Roma imparatoru) 45

Libyus Severus (Batı Roma imparatoru) 45
Ligeti, L. 19, 51, 125, 126, 231
Ligürya 40
Litoryus (Batı Roma generali) 32
Litvanya 101
Lizbon 90
Loire vadisi 40
Lom (ırmak) 201, 258
Lombard 276-279
Lo-yang (Çin başkenti) 12
Luç (İsviçre'de yer) 94
Lupus (Troyes piskoposu) 181, 260
Lutetya (Paris) 36
Lübliyana 90
Lübnan 27
Lüleburgaz 34, 48, 258

M

Macar 19, 31, 98, 100, 107, 120, 123, 125, 128, 212, 219, 223, 278
Macarca 46, 99, 120, 125, 171, 173, 199, 219, 222, 232, 280
Macaristan 8, 14, 25, 31, 47, 82, 91, 92, 95, 96, 99, 100, 123, 159, 177, 184, 196, 219, 222-223, 258, 263, 276-278, 280
Maenchen - Helfen 125, 126, 184
Maeotis (Mayotis) 243, 244, 250
Maestrich 260
Main 31, 249
Mainz 36, 91, 92
Majoryanus (Batı Roma imparatoru) 45
Makartet 91
Makedon 128, 281
Makedonya 8, 241, 247, 280-281
Maksiminus (Doğu Roma elçisi) 265
Maksimyanus (Batı Roma imparatoru) 44
Malatya 156, 218
Malazgirt 64
Mama 32, 48, 147-150
Mama Hatun 148, 150
Mamak, Mamık 150
Mamalu 150
Manas destanı 55, 192
Manastır 280
Mani 166
Mantova 40, 276, 279
Maraton 86
Marcellinus Comes (Marselinus Komes) 41, 150, 171-172, 249, 263, 269
Marcianapolis 47, 49
Marcus Aurelius 13
Mardlar (kavim) 16, 217
Margus 21, 31-33, 47, 56, 74, 81, 105, 146, 147, 187
Markianus (Doğu roma imparatoru) 35, 45, 111, 255, 265
Markuart (Jozef) 126, 191, 193, 202
Markus Antonyus 86
Marne 37, 267
Maros (ırmak) 82
Mars 29, 66, 71, 211
Marselinus *Ammianus Marcellinus'a bakınız*
Mars kalesi 211
Martis 29, 105, 257
Masaget , Massaget, Massagetae 13, 68, 244
Maunak kırları 252
Mavritan kralı 63
Mayotis (Maeotis) 109, 110
McGovern 216
Mecitözü 221
Media 70
medos, medus 188
Mehedinti (Rumanya'da yer) 92
Meisterlein (yazar) 94
Mekke 145
Melankhlenos (kavim) 69, 89, 214
Memlük - Türk 137
Menandros 131-133
Mengü Han 55
Menşiye (Mısır'da) 13

merkeziyetçi, merkezkaç 59-61
Mete 12, 73
Mettis 36
Metz 36, 37
Mezopotamya 26, 27
Mımıkov (kişi adı) 150
Mıntaş 137
Mısır 30, 85, 133
Midilli 269
Mielke, Thomas R. P. (yazar) 117
Miferket (Doğu Anadolu'da yer) 27, 248
Milano 39, 40, 50, 276
Milliyet gazetesi 95
milyon taşı 90
Mincio 40
Minsk 90
Modaris (kişi adı) 99, 167, 170, 187
Moesia 29, 47-49, 108, 230, 258
Moğol, Moğul 19, 96, 118, 126
Moğolca 126, 134, 162
Moğolistan 62, 91, 221
Moğolsu 19
Moldava 91
Molla Devletyar Aysarıoğlu 147
Mommsen, Theodor 112, 198, 269, 270
Monako 90
Moncuk 156
Moncuk Böri 156
Moncukoğlu 156
monçuk 155
Mongoloid 19, 96
Morava 47
Moravcsik, Moravçik 13, 18, 131, 135, 136, 138-140, 144, 146, 148, 150-155, 157, 158, 160-162, 164, 166, 17, -171, 173, 177-179, 181, 183-188, 190, 194-196, 198, 202, 205-207, 212, 230
Moses Kalankatlı 200
Moskova 145, 210
Mozya 29, 47-49, 108, 210, 230
Muğla 143
Muhammedyar 147
muncuk 112, 126, 156, 233,
Muncuk (Harzem'de kişi) 157
Muncuk (Attila'nın babası) 34, 257
mund 225
Munduk (Attila'nın babası) 31, 43, 127, 155
Munderichus (Germen kumandanı) 239
Mundiukhos, Mundzucus 99, 126, 155, 167, 169
Mura suyu (Macaristan'da) 100
Muratçalı köyü (Edirne'de) 88
Mureş 46
Musa Carullah Bigi 145

N

Nagiseksos 92
Naissus (Niş) 34, 47
Nam oymağı (Yakutlarda) 150
Nancy 37
Narbonne 32
National Geography 86, 111, 208
Natisa, Natisso (ırmak) 39
Nato kalesi 41
Neagoe, Manole 39, 55-56, 105, 108, 115, 189, 266, 268
Neckar (yer adı) 31
Nedao, Nedava, Netad (ırmak) 41-43, 218, 257
Nemeth, Gyula 13, 19, 41, 125-127, 144, 146, 153-155, 157, 160-162, 166, 167, 171-173, 175, 179, 186, 188, 189, 213
Nervii (kavim adı) 69, 214
Nevaî (Alişir) 210
Neyşımıl Ciyagrıfi 86, 111, 208
Nibelungen, Nibelungenlied 32, 120, 122, 151
Niğbolu 47, 101
Nikeferos Kallistos Hantopulos (yazar) 150
Niketas Honiyates (tarihçi) 97
Nil 13, 72

Nis 95, 221, 233
Niş (Naissus) 34, 47, 79
Nobel ödülü 227
Noin Ula 91
Norik (bölge) 49
Norveç 93, 100, 102, 121, 122, 209, 227
Novae (Ziştovi) 29, 47
Nové Zamky 99
Novi Sad 82, 280
Nürenberg Kronikası 94

O

obartmak 153
Obdor Ostyakları 207
Obi ırmağı 91
Odoakr, Odovacer 35, 179, 225
Oebarsios, Oibarsios, Oybarsios 43, 99, 126, 153, 167, 169
Oescus (şehir) 47
Ogle (şehir) 39
Ogur, Ogurlar 20, 21, 74, 204-207, 215, 217
Ogurca 207
Oğuz 14, 18, 39, 52, 118, 193, 194, 205, 206, 268
Oğuz, Yunus 118
oktalmak 151
Oktar 31, 32, 43, 99, 105, 120, 151, 152, 167, 169, 186
Olibrus 45
Olimpiyodoros 21, 30, 140, 187
Olt ırmağı 29
Oltenya 49, 92
Oltinsur-oi (boy adı) 202
Omurtak Han 212
Onegessius, Onegesyus 33, 55, 78, 81, 115, 181-183
Onogundur-oi 131
Onogur 74, 205, 217
Onooulf 179, 225
Optaris 186
or 46, 96, 218-221, 230, 232
Oradea 82
Orazje 47
Or dağı 96
Ordo, ordu 36, 89, 135, 149, 158, 178, 181, 231, 232, 252, 253
Orenburg 221
Orestes 34, 107, 108
Orhan 128, 192
Orkapı 218
Orkun, Hüseyin Namık 41, 93, 95, 179, 183, 185, 187, 201, 203, 210, 213, 267
Orkun ırmağı 221
Orkun yazıtları 139, 166, 167, 169, 178, 191, 193
Orlean 36, 37, 119
Orosius, Orosyus 150, 245, 249
Orşova 79
Or ırmağı 221
Orta Asya 14, 62, 156
Ortadoğu 26, 27, 138
Osem (şehir) 47
Osmanlı , Osmanlılar 11, 19, 23, 28, 29, 46-49, 79, 98, 101, 103, 128, 136, 137, 141, 156, 221, 222, 233, 278
Osmanlıca 183, 222, 227
Ostrogot, Ostrogotlar 23, 24, 41, 42, 135, 186, 218, 224
ot 115, 122
Otman, Otmanlı 128, 221
Oualips 188
Oultisur-oi (boy) 202
Ounnoi 12, 16, 130, 237

Ö

Öcal, Fatma Türkân 235
ögük 172
Önasya 138
önegü ~ ünegü, önevü ~ ünevü 183
öñeş 182
öz 11, 21, 96, 133, 219-221, 234

Özbek 145
Özdek, Refik 235
Özi, Özig, Özü 64, 96, 220, 221
özük, özük suv 220
öð 220

P

Padua (şehir) 39
Palus - Maiotis 89
Panion, Panyon 48, 265
Pannonia, Panonya 25, 26, 30, 31, 41, 42, 47, 210, 249, 257, 258, 267, 276-278
Panonya Prima 31
Paris 36, 37, 93, 115, 116, 119, 259
Pasarofça 47
patriciene 106
Patzinakon 14
Paulus Diaconus 276, 278, 279
Pavia, Pavya (şehir) 40, 276
Payan, Payanton 141, 142
Peçenek 18, 98, 103, 158, 196
Peiso (göl adı) 222
Pekar Gyula (yazar) 95
Pellina (vadi) 94
Pentapolis 277-279
Periegetes, Perigetes 12, 15, 20, 130, 237
Perinthus (Marmara Ereğlisi) 241
Pers 26, 27, 59, 70, 86, 268
Petronyus Maksimus (Batı Roma imparatoru) 26, 45
Peyami Safa 118
Phippopolis (Filibe) 241
Pınar, Saffettin 119, 152, 177
pidä, pittı 207
Piemont, Piyemonte 93, 94
Pisa 30
Placidia (Batı Roma imparatoriçesi) 267
Platon 179
Plattensee (göl adı) 222
Plintas, Plinthas 31, 99, 167, 170, 187
Plovdiv 47
Po (ırmak) 39, 40
Poeta Saxo (yapıt) 263
Polinezya dili 235
Polonya 91
Pomeranya 121
Pontus 242, 259
Porogs (Dinyeper çağlayanları) 220
Porsuk, Porsuk çayı 208
porta 165
Powers, Ken ve Marcia 87
Požarevac 47
Preslav 34, 47, 49
Progenitor, prōgressus 165
Priscus, Priskos *pek çok yerde*
Pritchard (İngiliz tarihçisi) 122
Priştine 90
Pritsak, Omeljan 125, 126, 134, 154, 157, 171, 178, 185, 199, 202
prūn 165
Procopius, Prokopyus 186, 192, 218, 239
Prosper Tiro (yazar) 248, 249, 261, 262
Prut 24, 64, 240
psikolojik savaş 25
Psöde Zaharya Retor 196
purış 208
Prusyalı 121

R

Rabinius, Nils (İsveçli tarihçi) 121
Radagais (Got kralı) 29
Radloff, Wilhelm 53-55, 84, 159
Ragnaris (kişi adı) 207
Rasonyi, L. 62, 77, 125, 137, 159-161, 171, 177, 182, 184, 196, 198, 278, 280
Rataria, Ratarya (bölge) 49
Ratya (yer) 26

Ravenna 30, 40, 248, 277-279
Razgrad 48
Reims 37
Réka, Rekan (Kreka'nın çeşitlemeleri) 126, 127, 162
Ren, Rhen (ırmak) 31, 36, 151, 233, 249, 260, 261
Res Gestae 268
Reşita (Rumanya'da kent) 82
Retimer (kişi adı) 252
Retorik Araştırmalar ve Mektuplar 265
Retya (İsviçre'de bölge) 50
Rheims 36
Ron, Rhon (ırmak) 93-95, 233
Rıza Nur 95, 96, 221, 233
Rika çayı 99
Rika ormanı 99
Ripariolen (kavim adı) 252
Rivaz (rahip) 94
Rize 206
Róilas (Rua) 154
Roksolan (kavim) 16
Roma *pek çok yerde*
Roma tapınağı 268
Roma Tarihi 23, 268
Romalı 8, 29, 32, 61, 67, 78, 92, 106, 108, 128, 187, 242, 246, 266, 267, 269
Romulus Avgustulus 45
Rua, Ruga, Rugila, Roúgas (Hun kralı) 11, 21, 31, 43, 99, 126-128, 153, 154, 167, 169, 178, 187, 226, 248, 267
Rubruk, William 55
Rug, Rugi, Rugier (Germen kavmi) 258
Rum 164
Ruman 39, 115, 189, 219
Rumanya 26, 29, 42, 46, 48, 49, 81, 82, 91, 92, 123
Runciman, S. Hon. 116, 277
Rus 22, 23, 116, 156
Rustikus (Attila'nın yazmanlarından) 108
Rusya 91, 145, 147, 216

S

saban 67, 70, 74
Sabar 17, 135, 152, 166, 170, 209, 211, 270
Sabir, Sabiroi 17, 18, 259, 266
Sadagari (kavim adı) 210, 211, 257
saga 121
Saint György köyü 100
Sakıp Sabancı müzesi 155
Sakromontisi 75, 215
Salgur 206
Samsun 85, 107
Sangibanus, Sangibus 253, 260
Saphraks (Got şefi) 23, 25
Saracen 242
Saragur 74, 203, 205, 206, 216, 217
Saraybosna 90
Sarı ırmağı 64
Sarıtaş, Osman 53
Sari (boy adı) 257
Sarmat, Sarmatlar 14, 224, 252, 258
Sarmatça 210
Sarmatian 257
Satagar, Satagairya 42, 210, 211
Satılmış 148
Sauromatae kavmi 69
Sava 41, 47, 280
Savaş arabalarıyla savunma hattı oluşturmak 56
Savur dağları 15
Schutz, E. (yazar) 197
Schuyler, Eugene 83
Scotta, Skotta 99, 126, 167, 169, 182, 183
Scythia Minor 257
Seged 82, 92
Sekel 99
Selanik 270
Selçuk (Efes) 98
Selçüklü 156
Selim (şehzade) 83

Semander, Semender 200, 211
Semendire 47, 211
Serdica, Serdika 34, 47, 241
Seremseg 41
Seres 69
Sestos (Akbaş) 33, 48, 105
Sevar (Tuna Bulgar hanı) 211
Sevilla'lı İzidor (yazar) 244
Seyhun 17, 64, 72
Shï-ki 231
Sırbistan 47-49, 82, 101, 108, 123, 211, 280
Sırderya 17
Sırpça 211, 280
Sibirya 18, 20, 53-55, 74, 84, 119, 159, 184
Sibirya'dan 53-55, 84, 159
Sicambria 46
Siders, Sierres (İsviçre'de yer) 93-95
Sidonyus Apollinaris 260
Sigur (kişi adı) 122
Silezya 91
Sihirli Geyik efsanesi 110
Silistire 32, 47, 48, 266
Simmering 91, 92
Singer, Itamar 196
Singidunum (Belgrad) 33, 47, 258
Sinopluoğlu, Behzat 118
Sinor, Denis 12, 15-17, 19, 21, 25-27, 29-34, 40, 41, 43, 53, 57, 59, 65, 75, 110, 126, 130, 134, 151, 179, 187, 213, 215, 216, 225
Sion (İsviçre'de yer) 94, 95
Sirem 47
Sirmium 33, 47, 82, 107, 258, 280
Siyenbi 19
Skald (halk öyküsü) 121
Skandzae adası 249
Skir (germen boyu) 179, 225, 228, 258
Skitya, Skythia 89, 112
Slav 223, 263, 280
Slavca 149, 189, 222
Slav kroniği 263
Slovak 18, 91
Slovakya 91
Sloven 18
Slovenya 39, 269, 280
Smederovo 47, 211
Smo-land (İsveç'te) 122, 209
Sofya 34, 47, 49, 79, 90, 186
Sokrates (tarihçi) 152, 246
Sokullu Mehmet Paşa 83
Solnok 82
Somogy (Macaristan'da) 99, 100
Somo-land (İsveç'te) 122, 209
Sopron ili 100
Sorosgus (kavim) 216, 217
Sozomen (tarihçi) 29
Speyer (Almanya'da kent) 36
Sremska Mitrovica 47, 82, 280
St. Jan (İsviçre'de yer) 94
Stendhal (Fransız romancısı) 96
Stilico (Batı Romalı general) 29
Stockholm 121
Strabon 150
strava 53, 113, 126, 189, 257
Strazburg 36, 99
Sucideva (Rumanya'da yer) 92
Sueb - Kuad (kavim) 258
Sultanahmet 42, 90
sungur 197, 198, 212
Suomi-land (İsveç'te) 122, 209
Suptar 99, 152, 167, 169, 186
Sur (Lübnan'da kent) 27
Suriye 27, 136
Süleymaniye 117
Sümer, Faruk 52, 137, 138, 143, 167, 168, 170, 192
Süryanca 205, 269
Süryani 26-28, 56, 237, 247, 265
Süryani Mihail 56
Szász, B. 189, 204, 205

Ş

Şakir Muhammedyaref 147
Şalon, Şalon sür Mari 37, 91, 267

Şam 90, 262, 265
Şan Kızı yapma destanı 200
Şapolyo, Enver Behnan 118
Şarılman 63, 93, 122, 209, 276
Şavun 116
şaz Türkçesi 96
Şehzadebaşı 44
Şelaleler bölgesi (Dinyeper'de) 220
Şimşek pansiyonu 87
Şine Usu yazıtı 55
Şmo-land (İsveç'te) 102
Şor Türkleri 152, 176, 182
Şorca 176, 182
Şuşanik'e İşkence Edilmesi (Gürcü eseri) 21

T

tabou 235
tadgun 133
tagı (Equus prjevalski) 62
Taifali (yer adı) 240
Talış 5, 15, 16, 21
talım 194
Tanais, Tanaites 17, 238, 244-245
Tanrı 111, 114, 116, 117, 144, 163, 212, 234, 235, 244, 259, 260, 262
Tanrı'nın Kılıcı Attila 117, 234
Tanrı'nın kırbacı 114, 116, 244
Tanrı'nın Kırbacı Attila (iki ayrı yapıt) 117
Tanseli, Naci 118
Tapar (Türk kişi adı) 139
Tapir (kavim adı) 16, 237
Tarbağatay dağları 15
Tarihte ve Bugün Şamanizm 55, 212
Taryat yazıtı 55
Taşkent 90
Tatar 98, 103, 134, 140, 151, 152, 212, 233
Tatar Türkçesi 134, 140, 152
Tataristan 135, 159
Tatulus (Batı Romalı kişi) 108
Taurus (yer adı) 240, 242
Tekin, Şinasi 166, 167, 172
Tekin, Talat 131, 166, 167, 194, 211, 218, 232
Tekirdağ 48, 265
Tele (Türk kavmi) 20, 21
Telenggit, Telengit 15, 16, 21
Teleğüt 16, 133, 152, 212
Teleğüt Türkçesi 133, 212
Teleğütçe 176
Temes (ırmak) 82
Temeşvar 46, 82, 219
Temir, Ahmet 53, 60
tenger 171
Teodemir 136, 224
Teodorik 38, 55, 270
Teodosyus (Büyük, Birinci) 26, 44, 46, 92
Teodosyus (Küçük, İkinci) 30, 33-35, 45
Teofanes 262
Tervel (Tuna Bulgar hanı) 211
Tes yazıtı 55
Tevrat 196
Thebai (kent) 13, 30
Thedoros Cyrhus (yazar) 248
Theodorik 251-254
Theodorismus 254
Theruingi (Germen kavmi) 239
Thompson, Elizabeth 11, 126, 163, 179, 182, 187
Thorismund 252-254
Thun gölü 96
tırngak 176
Ti (kavim) 15, 16, 21, 76
Tibisia (ırmak) 80, 81
Tiele, T'ie-le (Türk kavmi) 15, 16, 21, 76
Tiflis 90
Tigas (ırmak) 80
tigin 173
Timiş ~ Temiş (ırmak) 80
Timok vadisi 49
Timur ve Oğulları 118
Ting-ling (Türk kavmi) 5, 15,16, 21
Tiphesas (ırmak) 80
Tiran (kent) 90
Tisa, Tisza 81, 82

Togan, Zeki Velidi 15, 17, 18, 97, 145, 147, 193
togrıl 198
Tomaşek 126
Tompson *Thompson'a bakınız*
Tonga 143
Tongern (kent adı) 259,260
Tongra 198
Tonosur (boy) 21, 190, 191, 196, 197, 212
ton ugıl 140
Torismund 38
Tournanch vadisi 94, 95
Tozkoparan 109
Töles 15, 16, 21
Trablusgarp 85
Trabzon 85
Trakya 24, 26, 29, 31, 42, 49, 240, 242, 247-248
Transilvanya 49
Traun (yer adı) 101
Troyes 36,37, 40, 91, 115, 181, 260
TRT Belgesel 84, 86
Trygetius (eski vali) 262
Tsibritsa (ırmak) 48
Tugra (dere) 95
tuğrul, tuğrul kuşu 138, 197-198, 212
Tuğrul Bey 138
Tuluz 32
tun, tun kıs 96, 140-143
Tuna nehri 18, 21, 22, 24, 29, 31-34, 36, 41-43, 46-49, 64, 69, 79-82, 90, 97, 108, 135, 186, 190, 211, 214, 218, 220, 239, 240, 245, 246, 258, 262, 280
Tuna Demirkapısı 29, 47, 79, 81, 82
Tuncarsi 22, 190, 191, 197, 198, 212
tuncur 197
tunguç 140
Tunsur-es (boy) 196
Tunyukuk 142
Turanlar 251
Turan (mecmua) 95
Turan, Osman 166, 167, 214
Turan şiiri 118
Turan taktiği 55, 62
Turcilingarum (kavim) 121
Turfan 74
Turla (Dinyester) 24, 64
Turmuş (Türk kişi adlarından) 139
Turnanç (İsviçre'de vadi) 94, 95
turul, turul kuşu 197, 198,
Tutrakan 48
Tuva 144, 152
Tuvaca 176
Türk *pek çok yerde*
Türk - Ogur kavimleri 74
Türk Ansiklopedisi 21, 23, 47, 82, 153, 162, 206, 265-267
Türk Dili Belleten 125
Türk Dünyası Araştırmaları 10, 16, 21
Türk sanatında ve edebiyatında Attila 118
Türkçe *pek çok yerde*
Türkistan göçmenleri 218
Türkiye 18, 40, 48, 56, 96, 98, 117, 118, 136, 137, 143, 160, 173, 198, 223
Türkiye Türkleri 16, 136, 223
Türklük dergisi 121
Türkmen 18, 19, 228
Tvirem (Tuna Bulgar hanı) 211
Tyrus (kent) 27

U

Udvarhelyszék (yer adı) 99
ugan 14
uhlan 233
Ukrayna 91, 125
Ulan Batur 90
Ulçindur, Ulçingur 200, 202, 203, 258
Uldin 28, 29, 43, 44, 62, 99, 127, 150, 151, 167, 169, 179, 201, 202, 204
Uldindur, Uldındur 151, 199, 201-205
Uldis 127, 150, 188

Ulduz 29
Ulkindur 200,201, 204, 205, 258
Ulm 97
Ultingur 200, 204, 205, 207
ultung 151, 203-205
Ultzindur, Ulzingur 42, 200, 202, 203
Unnogundur-oi 131
Uptar 99, 152, 167, 170, 186
Ural 131
Urfa 26
urha 232
Ursul (ırmak) 221
urungu 154
Usun (kavim) 15, 16, 21
Uturgur 203
Utus (ırmak) 47
Uygur, Uygurca (Eski ve Yeni) *pek çok yerde*
Uyvar 99, 219
Uz (kavim) 98
Uzindar 200, 201
Uzun Firdevsî 136
uzun saç bırakmak 56

Ü

ünegeş 182
ünlü - ündeş göçüşmesi 165
Üsküp 47, 49, 90, 143

V

Váczy, Peter 24, 26, 27, 224, 225, 243, 245, 246, 255, 258, 259
Vakfıkebir 87
Valamers 134
Valamir 134-136, 218, 253, 258
Valemir 41, 42
Valens 24, 44, 88, 239, 241-243
Valentinos (Göktürklere giden Doğu Roma elçisi) 189
Valentinyanus (Birinci, Roma imparatoru) 45
Valentinyanus (İkinci, Roma imparatoru) 26, 45
Valentinyanus, Valentinianus , Valentin (Üçüncü, Roma imparatoru) 35, 40, 45, 251, 262, 267
Vamberi (Vambery) 126, 151
Vandal, Vandallar 35, 251
-var eki 46, 218, 219, 232
var III 218
Vardar vadisi 49
Vardar ~ Virdar kabilesi 121, 209
Vardar Türkleri 97
Vargyas köyü 99
Var (müstahkem mevki, Tuna deltası güneyinde) 218, 221
varoş 219, 230, 232
Varşova 90
Var (Dinyeper) 96, 219-221, 258
Var nehri (Fransa'da) 95, 96, 221, 233
Varukh 220
Vasmer, Maks 210
Vásary, Istvan (Vaşari, İştvan) 17, 36, 217
Veluwe vilayeti 102
Vend (Slav kavmi) 280
Vendler 278-280
Venedik 40, 238, 279
Venetler 280
Veneti Alpleri 242
Vercorin (İsviçre'de yer) 94
Verdi, Guiseppo 117
Verona 39, 279
Videmer (Doğu Gotları şefi)253
Videmir (Germen adı) 136, 224
Viderichus, Viderik (Doğu Gotları kralı) 23, 239
Vidin 29, 47, 215
Vidini (kavim) 69, 214, 215
Viminacium 47
Vincentius Bellovacensi (yazar) 243
Vindonisa (İsviçre'de kent) 36

Viro (Alban katolikosu) 40
Visove (İsviçre'de yer) 94
Vit (ırmak) 201, 258
Vithimir (Doğu Gotları kralı) 23, 25
Viyana 90, 91, 101, 117
Vizigot, Vizigotlar 24, 38, 55, 114, 251, 266
Volga 46
Voyvodina 82

W

Wallis (İsviçre'de yer) 93, 97
Weisshorn (İsviçre'de yer) 94
Wells, H. G. (tarihçi) 106, 107
Westmonast, Matthœi (yazar) 102
Worms 32, 36
Wu-sun 15, 16, 21, 74

Y

yağı 63
Yağıbasan 137, 156
Yakut, Yakutlar 55, 144, 149, 150
Yakutça 149
Yakutsk 150
Yarmuhammed 145
yağrın 54
Yarullah 145
Yas (kavim) 15, 51-52
yas alametleri 51
Yaş antlaşması 221
Yaşıl-ögüz 72
yavuz 143
Yavuz Selim (semt) 268
Yavuz Sultan Selim 143
Yayık ırmağı 13, 15-18, 20, 60, 64, 131-133
yazman 61, 115
Yecüc Mecüc 26, 247
Yedisu 15
Yelboğa 137
yeniçeri 117, 164, 234
Yeniköy 164
Yeni Uygurca 141, 185, 194, 199
Yesevî (dergi) 28, 93, 97, 98, 101, 178, 180, 235, 237, 265, 276
Yeşilırmak 72
Yevropeus, D. P. 207
Yıldız 29, 151
Yıldıztepe 89
yog 189
Yom (dergi) 10, 14, 46, 96, 99, 229
Yugoslovya 47
Yunan 28, 60, 165, 177, 183, 237, 243, 265
Yunanca 12, 16, 116, 126, 130, 151, 157, 159, 161-164, 177, 179, 181-183, 205, 265, 277
Yunanistan 30, 247
Yunus Emre 52
yurd 122
Yüeban 15

Z

Zacharias Rhetor, *Zaharyas Retor* 205, 217, 269
Zagreb 90
Zapolya (Macar kralı) 100
Zaporoye 220
Zemarkos (Göktürklere yollanan elçi) 161
Zenon (imparator) 45
Zerkon 181
Zeynalov, Ferhat 19
Zigetvar 83
Ziştovi 29, 47
Ziya Gökalp 118
Zonguldak 143
Zosimus (tarihçi) 150, 246
Zupanja (Hırvatistan'da Türkçe asıllı kent adı) 280